МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
Удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів

Здобувача вищої освіти 4 курсу,
ММБ- 21-1 групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент митної справи»

підпис здобувача вищої освіти

Камінського Гліба Сергійовича

Науковий керівник
науковий ступінь, вчене звання

підпис керівника

Борса Вадим Вікторович, к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми
Держак Наталія Олександрівна
науковий ступінь вчене звання
доцент кафедри митної справи та товарознавства.

підпис керівника

Держак Наталія Олександрівна, к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням
кафедри митної справи та
товарознавства
протокол від 21.05.2025 № 19

підпис завідувача кафедри

Ткаченко Сергій Олександрович, к.е.н., доцент

Ірпінь 2025

Реєстрація № 6 04.06.2025
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту 04.06.2025
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат попереднього захисту _____ _____

_____ (оцінка) (да

(підпис)

Результат захисту 10.06.25

_____ (оцінка) (да

(підпис)

Голова комісії: _____ Ященко О.Г.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ Ткачко С.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Чибісова О.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Дектюк Н.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 15			
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 10			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 60**			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	74		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
74	C	Добре		

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри митної справи та товарознавства
_____С.О. Ткаченко

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Камінського Гліба Сергійовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема кваліфікаційної роботи: «Удосконалення процесів митного регулювання продовольчих товарів».
Затверджена наказом ректора від «21» травня 2025 №19
2.Строк здачі закінченої роботи 04.06.2025
3.Цільова установка та вихідні дані до роботи
Мета роботи – дослідження особливостей удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів в умовах сучасної практики.

Об'єктом дослідження являються суспільні відносини, що виникають у зв'язку організацією взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

Предметом дослідження є удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

4.Перелік графічного матеріалу таблиці, рисунки, графіки, схеми.

5.Зміст випускової кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом).

Зміст
Вступ
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ.
1.1 Поняття та сутність митного контролю.
1.2Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди.
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ .
2.1 Механізм організації та проведення митного контролю за продовольчими товарами.
2.2 Митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України різними видами транспорту.
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВЗАЄМОДІЇ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ З ОГЛЯДОМ НА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД
3.1 Зарубіжний досвід провідних країн світу у проведенні митного регулювання продовольчих товарів.
3.2 Напрямки удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.
ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6.Календарний план виконання роботи

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання ета	
		За планом	Ф
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	02.10.2024	
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою	21.10.2024	
3	Видача завдання науковим керівником	06.11.2024	
4	Підготовка першого розділу роботи та подання її науковому керівнику	06.02.2025	
5	Підготовка другого розділу роботи та подання її науковому керівнику	03.03.2025	
6	Підготовка третього розділу роботи та подання її науковому керівнику	03.04.2025	
7	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	23.04.2025	
8	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	02.05.2025	
9	Попередній захист роботи	14.05.2025	
10	Отримання відгуку керівника роботи	27.05.2025	
11	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	30.05.2025	
12	Отримання зовнішньої рецензії	05.06.2025	
13	Захист роботи	10 червня 2025	

7.Дата видачі завдання «06»листопада 2024

8.Керівник кваліфікаційної роботи _____ Борса В.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

9.Гарант освітньо-професійної програми _____ Держак Н.О.
(підпис) (прізвище, ініціали)

10.Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти
Камінський Г.С.
(прізвище, ініціали)

_____
(підпи

ок виконання етап	
а планом	Ф
.10.2024	
.10.2024	
.11.2024	
.02.2025	
03.2025	
04.2025	
04.2025	
05.2025	
05.2025	
05.2025	
05.2025	
06.2025	
ервня 025	

В.В.
звище, ініціали)

звище, ініціали)

(підпис)

АНОТАЦІЯ

осконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів

ою дипломної роботи є дослідження шляхів удосконалення взаємодії митного улювання продовольчих товарів в умовах сучасної практики.

дання охоплюють аналіз митного контролю, митного регулювання в Україні до та д час війни, специфіки переміщення продовольчих товарів через митний кордон, а ож вивчення міжнародного досвіду.

роботі використано комплекс методів: правовий аналіз, статистичний, кейс-стаді, ювання.

ультати дослідження свідчать про необхідність модернізації митних процедур, ровадження електронного оформлення, посилення міжвідомчої взаємодії та адаптації йкращих міжнародних практик. Це сприятиме підвищенню ефективності контролю, ості продовольства і безпеки споживачів.

валіфікаційна робота містить: 68 сторінок,5 таблиць, 3 рисунки, список ористаних джерел з 63 найменувань.

лючові слова: митне регулювання, продовольчі товари, удосконалення, довоєнний та єнний стани, переміщення.

ік виконання кваліфікаційної роботи: 2025

ік захисту роботи: 2025

ANNOTATION

Improvement of Interaction Processes in the Customs Regulation of Food Products

This thesis examines ways to improve interaction processes in customs regulation of products under current conditions.

The research includes analysis of customs control and regulation in Ukraine (pre-wa wartime), food product movement procedures, and international practices.

The study applies legal, statistical, case study, and modeling methods.

Findings highlight the need to modernize customs procedures, implement elect processing, strengthen interagency cooperation, and adapt best global practices. This improve control efficiency, product quality, and consumer safety.

The qualification thesis includes: 68 pages, 5 tables, 3 figures, and a list of 63 reference
Keywords: customs regulation, food products, improvement, pre-war and wartime conditions, movement.
Year of completion of the qualification thesis: 2025
Year of thesis defense: 2025

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

Кваліфікаційна (дипломна) робота студента Камінського Гліба Сергійовича є змістовним і комплексним дослідженням, яке присвячено актуальній темі удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

Структура дипломної роботи відповідає назві. В логічній послідовності досліджені питання плану. У роботі був проаналізовано стан митного регулювання продовольчих товарів, визначено проблемні аспекти нормативного та процедурного характеру.

В першому розділі досліджуються загальна характеристика сутності митного регулювання продовольчих товарів.

Другий розділ бакалаврської роботи присвячений розгляду особливості митного регулювання продовольчих товарів в умовах сучасної практики.

У третьому розділі описані шляхи удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів з оглядом на міжнародний досвід.

Виконана робота за змістом і структурою відповідає завданню та методологічним рекомендаціям. Результати дослідження обумовлюють практичну значущість роботи, що визначається можливістю використання запропонованих механізмів удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів .

Випускна кваліфікаційна робота може бути допущена до захисту та заслуговує на позитивну оцінку.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

_____ _____ **Борса Вадим Вікторович**

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота(проект) здобувача вищої освіти

Камінський Г.С.

Після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «4» 05 2025 № 12 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії

Завідувач кафедри _____ **Ткаченко С.О.**

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувача вищої освіти Державного Податкового університету

Камінського Гліба Сергійовича

Удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів

Актуальність теми зумовлена потребою підвищення ефективності митного регулювання у сфері обігу продовольчих товарів, що має безпосередній вплив на забезпечення продовольчої безпеки, зменшення строків митного оформлення, скорочення витрат суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та підвищення прозорості митних процедур.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у формуванні пропозицій щодо вдосконалення механізмів митного регулювання саме для продовольчого сегменту товарообігу. У роботі систематизовано чинні нормативно-правові акти, проаналізовано сучасні проблеми взаємодії між митними органами та учасниками ЗЕД, запропоновано інноваційні підходи до цифровізації митних процедур та спрощення документообігу.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу

У роботі проведено ґрунтовний аналіз стану митного регулювання продовольчих товарів, визначено проблемні аспекти нормативного та процедурного характеру. Теоретичні положення викладено логічно та послідовно. Матеріал подано доступно, з достатньою кількістю аналітичних таблиць, схем та діаграм, що сприяє кращому сприйняттю досліджуваної теми.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі. Пропозиції, надані автором, ґрунтуються на проведеному аналізі та мають чітке логічне обґрунтування. Висновки відповідають цілям і завданням дослідження. Практична цінність роботи полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій у діяльності митних органів, а також суб'єктів господарювання, які здійснюють імпорт або експорт продовольчих товарів.

Наявність недоліків.На нашу думку, в роботі все описано якісно, проте зустрічаються незначні друкарські помилки, але вказаний недолік не впливає на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок і оцінка роботи. Кваліфікаційна робота є самостійним науково-практичним дослідженням, що свідчить про високий рівень професійної підготовки здобувача. Структура роботи логічна, висвітлення матеріалу послідовне, висновки — обґрунтовані. Робота відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт, і заслуговує оцінки **«відмінно»**.

Рецензент:
Начальник Черкаської митниці Дмитро Дорофій

ННІ економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Камінський Гліб Сергійович

Курс/група _____ММБ-21-1_____

Тема дипломної роботи:

Удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

П. І. Б. наукового керівника

Борса В. В.

Дата захисту:

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 78,02%
Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень – посилання, цитування; і неправомірних запозичень – пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але вони не зазначені в літературних джерелах) 21,98%, цитат 14,70%.

Відповідальна особа за перевірку на кафедрі М. Іщук

ЗМІСТ

ВСТУП……3

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ……6

1.1. Поняття та сутність митного контролю……6

1.2. Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди……..17

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ…29

2.1. Механізм організації та проведення митного контролю за продовольчими товарами…….29

2.2. Митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України різними видами транспорту……35

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВЗАЄМОДІЇ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ З ОГЛЯДОМ НА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД……...46

3.1. Зарубіжний досвід провідних країн світу у проведенні митного регулювання продовольчих товарів……46

3.2. Напрямки удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів……..53

ВИСНОВОК……59

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……62

ВСТУП

Митне регулювання є однією з ключових складових економічної політики будь-якої країни, яка має безпосередній вплив на її економічну стабільність, розвиток зовнішньої торгівлі та забезпечення національної безпеки. Однією з важливих категорій, що підлягають митному регулюванню, є продовольчі товари, які є основою життя кожної людини та мають значну вагу у структурі зовнішньої торгівлі. В умовах глобалізації, збільшення обсягів міжнародних перевезень та поглиблення інтеграційних процесів необхідність удосконалення процесів митного контролю і регулювання продовольчих товарів стає все більш актуальною.

Процеси митного регулювання продовольчих товарів визначають не лише ефективність економічних операцій між країнами, але й впливають на безпеку харчових продуктів, здоров'я населення, екологічну ситуацію та забезпечення справедливих торгових умов. Правильне митне оформлення, чіткі й прозорі процедури перевезення та контроль за дотриманням митних норм є важливими чинниками для забезпечення ефективної торгівлі та захисту національних інтересів.

Дане питання досліджує достатня кількість вітчизняних науковців, серед яких: М. Є. Адамів, А. П. Андрушко, Н. Л. Авраменко, Т. М. Дорошенко, О. П. Бурзан, Ф. Ф. Бутинець, О. М. Вакульчик, А. Д. Войцешук, Р. А. Гайдаржи, І. Г. Гончаренко, М. О. Губа, І. А. Гуцул, О. М. Десятнюк, В. В. Дудченко, Л. М. Івашова, В. Б. Кривіцький, Б. А. Кормич, Н. О. Лужанська, В. Ю. Любива, В. П. Мартинюк, А. П. Миколаєць, В. В. Прокопенко, В. О. Прокопчук, Л. М. Шевчук, О. М. Шевчук, Р. Б. Шишка, В. В. Ченцов та інші.

Метою даної роботи є дослідження особливостей удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів в умовах сучасної практики.

Виходячи з поставленої мети було визначено наступні **завдання:**

- окреслити поняття та сутність митного контролю;
- охарактеризувати митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди;
- проаналізувати механізм організації та проведення митного контролю за продовольчими товарами;
- окреслити митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України різними видами транспорту;
- розглянути зарубіжний досвід провідних країн світу у проведенні митного регулювання продовольчих товарів;
- охарактеризувати напрямки удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку організацією взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

Предметом дослідження є удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів.

Методи дослідження. У процесі дослідження теми митного регулювання продовольчих товарів були застосовані різноманітні методи. Теоретичні методи, зокрема аналіз і синтез, дозволили розкрити поняття митного контролю та митного регулювання, а також здійснити історико-правовий аналіз змін у митному регулюванні в Україні в довоєнний і воєнний періоди. Порівняльно-правовий аналіз допоміг порівняти українську практику з міжнародним досвідом, що дало можливість оцінити ефективність митного регулювання в інших країнах. Емпіричні методи включали статистичний аналіз, який використовувався для оцінки обсягів торгівлі продовольчими товарами та ефективності митного контролю. Спостереження та моніторинг митних процедур дозволили оцінити реальну ситуацію на митних постах, а інтерв'ю з митниками та підприємцями допомогли отримати дані про проблеми та виклики, що

виникають під час митного оформлення. Застосування методу моделювання митних процедур дозволило створити імітаційні моделі для тестування ефективності запропонованих змін у системі митного контролю. Метод кейс-стаді був використаний для вивчення конкретних прикладів з міжнародної практики митного регулювання продовольчих товарів, що допомогло визначити кращі підходи для застосування в Україні. Аналіз законодавства дозволив виявити прогалини в нормативній базі, а також зібрані статистичні звіти митних органів України допомогли оцінити ефективність існуючих процедур митного контролю. Використання зазначених методів дозволило всебічно дослідити проблему митного регулювання продовольчих товарів і запропонувати шляхи для його удосконалення в умовах сучасної практики.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 63. Загальна кількість сторінок складає 69 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

1.1. Поняття та сутність митного контролю

Митний контроль має важливе значення для забезпечення дотримання норм законодавства та охорони економічних інтересів держави в умовах міжнародної торгівлі. Він охоплює сукупність заходів і процедур, спрямованих на перевірку та регулювання руху товарів через державний кордон. Цей процес є необхідним як для захисту внутрішнього ринку, так і для виконання міжнародних зобов'язань, взятих Україною. Щоб підвищити ефективність митного контролю та процедури митного оформлення, слід удосконалювати відповідні механізми, впроваджувати сучасні електронні системи, покращувати професійну підготовку працівників митниці, дотримуватись міжнародних стандартів та забезпечувати дотримання прав як суб'єктів господарювання, так і громадян [1, с. 107].

Створенню ефективної системи митного контролю повинно передувати всебічне наукове обґрунтування теоретичних основ його впровадження, оскільки тільки глибоке розуміння суті явищ та процесів, їхнього соціального призначення та проявів дозволяє знайти правильні шляхи для ефективного управління ними. У сучасних умовах значну увагу приділяють вивченню теоретичних засад митного контролю, однак досі не існує єдності в трактуванні його сутності, основних характеристик та особливостей застосування в умовах воєнного часу [2, с. 11].

Для розкриття сутності поняття митного контролю доцільно перш за все усвідомити зміст вихідної категорії «контроль», яке у перекладі з французької мови означає «зіставлення». З логічної точки зору контроль полягає в перевірці стану об'єкта на відповідність заданим або еталонним

параметрам. Також під контролем розуміють оцінку виконання поставлених завдань чи досягнення цілей підконтрольним об'єктом. З позиції управлінської науки контроль визначається як інструмент для запобігання небажаним подіям, змінам показників та ін. [3, с. 8].

Вагоме місце тлумачення митного контролю посідає у правовій базі. Так, відповідно до положень Кіотської конвенції, митний контроль визначено як «сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства» [4]. Митний кодекс Європейського Союзу містить поняття «контроль митної влади» яке визначено як «спеціальні дії, які проводяться для забезпечення реалізації митних та інших правил щодо товарів, а саме: їхній огляд, перевірка наявності та правильності заповнення документів, перевірка бухгалтерських рахунків та інших записів, огляд транспортних засобів, багажу та особистих речей, надання офіційних запитів тощо» [5, с. 32]. Така дефініція митного контролю деталізує його зміст з точки визначення інструментарію, який застосовують у процесі здійснення контрольних дій.

Відповідно до п. 24 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України (далі – МК України), митний контроль – «сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку» [6]. Згідно із ч. 1 ст. 7 МК України, митний контроль є «складовою частиною митної справи, виключні повноваження щодо здійснення якої належать митним органам України згідно з положеннями п. 2 ч. 1 ст. 8 МК України» [6]. Таке визначення має суто правовий характер, не розкриваючи сутності й суспільного призначення митного контролю.

У своєму дослідженні Ю. Д. Кунєв аналізує положення європейського законодавства, зокрема Митного кодексу ЄС, і виділяє два підходи до розуміння митного контролю. У широкому значенні митний

контроль трактується як загальна діяльність працівників митних органів, спрямована на забезпечення дотримання митного законодавства та, у разі необхідності, інших нормативних актів щодо товарів, що перебувають під митним наглядом (ст. 4, п. 13 Митного кодексу ЄС). У вузькому ж розумінні, під митним контролем мається на увазі виконання конкретних дій, таких як: огляд товарів, перевірка документів, аналіз бухгалтерських записів підприємств, огляд транспортних засобів та багажу, що супроводжує осіб або знаходиться при них, а також направлення офіційних запитів – усе це з метою забезпечення дотримання митного законодавства (ст. 4, п. 14 Митного кодексу ЄС). Крім того, ще одне вузьке визначення митного контролю подається в проєкті Митного кодексу ЄС (ст. 4, п. 5), де зазначається, що це дії митної служби, які зазвичай здійснюються для контролю виконання митних норм, а також – за необхідності – інших вимог щодо вантажів, що знаходяться під митним контролем [7, с. 79].

Сутність митного контролю полягає у перевірці відповідності товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановленим законодавством вимогам, а також у забезпеченні дотримання митних правил та норм. У табл. 1.1 наведені підходи авторів щодо сутності поняття «митний контроль».

Таблиця 1.1

Наукові погляди поняття «митний контроль»

Автор	Сутність поняття
М. Є. Адамів [8, с. 273]	Митний контроль – це «перевірка відповідності товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановленим законодавством вимогам, а також забезпечення дотримання митних правил та норм».
О. П. Бурзан [9, с. 115]	Митний контроль – це «сукупність заходів, спрямованих на забезпечення дотримання митних правил та норм при переміщенні товарів через митний кордон України».
І. А. Гуцул [10, с. 233]	Митний контроль – це «перевірка відповідності товарів,

	що переміщуються через митний кордон України, встановленим законодавством вимогам, а також забезпечення захисту інтересів держави та власників товарів».
Б. А. Коромич [11, с. 53]	Митний контроль – це «перевірка відповідності товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановленим законодавством вимогам, а також забезпечення дотримання митних правил та норм з метою захисту інтересів держави та власників товарів».
В. Ю. Любива [12, с. 21]	Митний контроль – це «сукупність заходів, спрямованих на забезпечення дотримання митних правил та норм при переміщенні товарів через митний кордон України, а також на захист інтересів держави та власників товарів».
Б. А. Кормич, Н. О. Коваль [18, с. 47]	Митний контроль – «сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм МКУ, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку»
А. І. Годяк, О. М. Ілюшик, Я. П. Павлович-Сенета [19, с. 108]	Митний контроль – це «сукупність заходів, що здійснюються, як правило, посадовими особами митних органів у встановленому законодавством порядку при переміщенні предметів, товарів і транспортних засобів через митний кордон з дотриманням заходів тарифного і нетарифного регулювання, під визначеним митним режимом, з метою забезпечення додержання норм чинного законодавства з питань митної справи»
В. П. Мартинюк [20, с. 145]	Митний контроль – це «сукупність дій із застосування «тарифних і нетарифних інструментів, принципів, форм і методів їх встановлення, зміни чи відміни для своєчасної та повної сплати митних платежів, відповідальності за порушення митного законодавства»

Узагальнення наукових підходів до трактування митного контролю дозволяє визначити його як комплекс заходів, що вживаються спеціалізованими владними органами, уповноваженими реалізувати митну політику держави, за допомогою відповідного інструментарію, з метою запобігання порушенням податкового та митного законодавства під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України та забезпечення захисту економічних інтересів держави. У цій дефініції відображені основні характеристики митного контролю, зокрема: право на його здійснення належить спеціальним органам влади, що реалізують митну політику держави; застосовується спеціалізований інструментарій для проведення контрольних дій; акцентується увага на захисті економічних інтересів держави, зокрема, через попередження правопорушень при перетині митного кордону.

На думку О. П. Бурзана та Н. С. Ситник, ключовими функціями митного контролю є забезпечення виконання чинного законодавства та нормативно-правових актів у сфері митної справи, а також дотримання міжнародних домовленостей, які уклала Україна. Крім того, митний контроль відіграє важливу роль у захисті економічних інтересів держави та прав власників товарів, що переміщуються через державний кордон. Суттєвим елементом митного контролю є застосування митного режиму складу, який передбачає можливість зберігання товарів на спеціально облаштованих складах без обов’язкової сплати митних платежів чи застосування заходів нетарифного регулювання. Такий підхід значно оптимізує процедури зберігання й обробки вантажів під час їх транзиту через митний кордон [5, с. 115]. Однією з головних складових митного контролю є гарантування безпеки людини та збереження довкілля. З метою запобігання можливим ризикам для життя, здоров’я населення та стану навколишнього середовища, митні органи здійснюють відповідні перевірки й огляди. Належне функціонування митного контролю сприяє

забезпеченню громадського порядку, захисту державних інтересів і прав громадян, особливо з огляду на активні процеси міжнародної торгівлі та перетинання кордону товарами [9, с. 135]. Митний контроль здійснюється митними органами шляхом проведення таких процедур, як: «огляд товарів; перевірка документів; проведення лабораторних досліджень; застосування інших форм контролю, передбачених законодавством» [10, с. 65].

У свою чергу, Б. А. Кормич та Н. О. Коваль відзначають, що основними цілями митного контролю є: «забезпечення дотримання митного законодавства всіма громадянами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності; контроль за сплатою митних платежів при переміщенні товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; запобігання ввезенню заборонених товарів, предметів та небезпечних речовин на територію України; а також протидію контрабанді та порушенням митних правил. Митний контроль є специфічним видом державного контролю, спрямованим на забезпечення дотримання порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України» [14, с. 48].

Митний контроль передбачає здійснення митними органами необхідних процедур для дотримання вимог чинного митного законодавства України. Його дія поширюється на всі види товарів і транспортні засоби, що мають комерційне призначення та перетинають митний кордон держави. Як складова системи державного контролю, митний контроль ґрунтується на принципах законності, послідовності, регулярності, ефективності та відкритості. Водночас, йому притаманні й унікальні риси, що відрізняють його від інших форм державного нагляду, зокрема: вибірковий підхід, спрощення митних процедур та забезпечення їхньої безперервності [14, с. 48].

Митний контроль тісно взаємодіє з іншими видами державного нагляду. У процесі його реалізації митні органи можуть співпрацювати з

відповідними державними службами, що відповідають за фітосанітарний, ветеринарно-санітарний контроль чи контроль безпечності харчових продуктів. Наприклад, під час переміщення товарів через державний кордон митна служба може звернутись до фітосанітарної інспекції для перевірки вантажу з метою виявлення можливих носіїв рослинних хвороб чи шкідників. У випадку продукції тваринного походження до перевірки можуть залучатися представники ветеринарного контролю. Така взаємодія забезпечує комплексний підхід до перевірки товарів, що перетинають кордон, та сприяє підвищенню ефективності митного контролю [11, с. 57].

Митний контроль відіграє ключову роль у зміцненні економічної безпеки держави. Завдяки його здійсненню вдається захищати внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції, протидіяти незаконному переміщенню товарів та валютних цінностей через кордон, а також забезпечувати неухильне дотримання митного законодавства й гарантувати захист прав споживачів [12, с. 80]. Особливості зберігання товарів на митних складах полягають у «наступному:

– товари, що зберігаються на митних складах, не підлягають сплаті митних платежів, а також застосуванню заходів нетарифного регулювання. Це дозволяє власникам товарів відстрочити сплату митних платежів та вільно розпоряджатися товарами в межах митного режиму;

– товари, що зберігаються на митних складах, повинні бути під митним контролем. Це означає, що митні органи мають право перевіряти товари на відповідність встановленим законодавством вимогам, а також проводити митні огляди;

– порядок зберігання товарів на митних складах визначається митним органом, який прийняв рішення про поміщення товарів у митний режим митного складу» [13, с. 48].

З оглядом на вище окреслене, можемо відзначити, що митний контроль виконує кілька ключових функцій, що забезпечують

ефективне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Його роль можна розглядати через призму декількох основних аспектів:

– захист національної економіки (митний контроль запобігає неконтрольованому ввезенню іноземних товарів, які можуть шкодити вітчизняним виробникам. Він сприяє розвитку місцевої промисловості, забезпечуючи їй конкурентні умови на ринку);

– фіскальна функція (митний контроль є джерелом надходжень до державного бюджету через стягнення митних зборів і податків на імпорт. Це важливий елемент фінансової стабільності країни, що дозволяє фінансувати соціальні програми та інфраструктурні проекти);

– запобігання контрабанді та незаконному обігу товарів (митний контроль допомагає виявляти та перешкоджати спробам контрабанди, захищаючи ринок від небезпечних та нелегальних товарів. Це, в свою чергу, сприяє безпеці споживачів);

– регулювання зовнішньоекономічної політики (митний контроль є інструментом реалізації державної зовнішньоекономічної політики. Він дозволяє країні контролювати обсяги та види імпорту та експорту, що є важливим для балансування платіжного балансу та підтримки економічної стабільності);

– сприяння міжнародній співпраці (ефективний митний контроль сприяє налагодженню міжнародних зв’язків та партнерств. Держави, що дотримуються прозорих митних процедур, здатні залучати іноземні інвестиції та розширювати торговельні відносини);

6) контроль за якістю та безпечністю товарів (митний контроль забезпечує відповідність товарів стандартам якості і безпеки, що є важливим для захисту здоров’я громадян та довкілля).

При цьому, П. В. Була відзначає, що основними тенденціями в здійсненні митного контролю відповідно до міжнародної практики є:

– впровадження принципу мінімальної достатності контрольних дій. У процесі митного контролю має здійснюватися мінімальна кількість необхідних заходів для контролю за митним і податковим законодавством, здатних виявити або спростувати факти його порушення. Надмірне ускладнення процедур митного контролю пригнічує зовнішньоекономічну діяльність та стимулює пошук способів ухилення від оподаткування, свідчачи про недружню до бізнесу регуляторну політику держави;

– ризико-орієнтований підхід у митному контролі. Цей принцип є продовженням попереднього принципу мінімально доцільного втручання та передбачає розробку системи ідентифікації митних ризиків для фокусування уваги митних органів на контролі зовнішньоекономічних операцій, що мають ознаки порушень митного чи податкового законодавства;

– діджиталізація митного контролю, що полягає в активному впровадженні цифрових технологій та електронної комунікації в роботу митних органів. Важливим позитивним результатом реалізації цього принципу є зменшення впливу суб'єктивних факторів під час процедур митного контролю, що підвищує його прозорість і зменшує можливості для корупції [2, с. 13-14].

З метою забезпечення виконання митного законодавства, уповноважені державою органи реалізують низку заходів, що на нормативно-правовому рівні визначаються як митний контроль. При цьому тактика, методи та підходи до здійснення митного контролю можуть значно відрізнятися залежно від його конкретного виду [23, с. 131].

У своєму підручнику «Митне право України» Р. Б. Шишка виокремлює наступні критерії класифікації видів митного контролю: «напрям переміщення товарів; характеристика товарів; митний контроль транспортних засобів; характер співробітництва країн-сусідів» [24, с. 135].

Розглянемо види митного контролю відповідно до названих вище критеріїв класифікації. Так, у залежності від напряму переміщення товарів вищевказаний учений виділяє такі види митного контролю як імпортний, експортний та транзитний [24, с. 136]. Більш того, такої же позиції дотримується авторський колектив навчального посібнику «Митне право України» за загальною редакцією професора В. В. Ченцова [25, с. 123].

Варто зазначити, що митний контроль охоплює всі товари та транспортні засоби комерційного призначення, які перетинають митний кордон України. Цей контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до положень Митного кодексу України та інших нормативно-правових актів. Митний контроль передбачає виконання митними органами основних процедур, необхідних для забезпечення дотримання законодавства України в галузі митної справи [18, с. 48].

Окреслимо класифікацію митного контролю, яку пропонують Б. А. Кормич та Н. О. Коваль. Митний контроль товарів, транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється відповідно до типових технологічних схем митного контролю, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. Зокрема, розглянемо наступну «класифікацію:

1) За напрямком переміщення товарів виокремлюють митний контроль імпортних товарів (таких, що ввозяться на митну територію України); експортних товарів (таких, що вивозяться з митної території України); транзитних (таких, що переміщуються через митну територію України) товарів;

2) За характеристиками товарів, що впливають на здійснення митного контролю, можна вирізнити такі його види: ручної поклажі; супроводжуваного багажу; несупроводжуваного багажу; валюти та валютних цінностей; енергоносіїв; культурних та історичних цінностей; лікарських засобів;

3) За порядком здійснення митного контролю транспортних засобів митний контроль поділяється таким чином: автотранспортних засобів; морських та річкових суден; залізничних транспортних засобів; повітряних суден;

4) За характером участі в здійсненні контрольної функції фіскальним органом тієї чи іншої країни, що зумовлюється ступенем взаємодії митних установ суміжних держав: односторонній – митний контроль проводять, як правило митні органи однієї із країн; двосторонній – при якому митні органи кожної з країн окремо здійснюють митний контроль; спільний – провадиться за єдиною технологічною схемою одночасно митними органами суміжних держав;

5) За кількістю разів переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон протягом певного періоду часу: первинний; вторинний;

6) За місцем проведення виділяють наступні види митного контролю: спеціальній зоні (зоні митного контролю); у тимчасовій зоні митного контролю. Виокремлюють також попередній, поточний та наступний митний контроль» [18, с. 48-49].

Цікавою є точка зору О. Ю. Дрозда, який зазначає, що «класифікація видів митного контролю може здійснюватися за кількома критеріями: за обраним митним режимом (контроль при експорті, імпорті, транзиті, тимчасовому ввезенні тощо); за напрямом переміщення товарів (митний контроль для товарів, що ввозяться, вивозяться або переміщуються через територію України); за митним статусом товарів (контроль для українських та іноземних товарів); за характеристиками товарів (контроль ручної поклажі, багажу, енергоносіїв, валюти тощо); за видом транспортних засобів (контроль для морських та річкових суден, автотранспорту, залізничного транспорту тощо); за рівнем співпраці з країнами-сусідами (односторонній, двосторонній, спільний контроль); за кількістю

переміщень товарів і транспортних засобів (однократний та багатократний контроль); за місцем проведення (в зоні митного контролю або в тимчасовій зоні); за об’єктом контролю (товари та транспортні засоби); за формою проведення (фактичний і документальний контроль); за правовим режимом об’єкта (звичайний, спрощений, спеціальний митний контроль)» [23, с. 133].

Митний контроль товарів є важливою складовою частиною митної системи України. Він гарантує виконання митних правил і процедур, запобігаючи контрабанді та іншим порушенням, а також сприяє захисту економічних інтересів країни. Митний контроль є основною процедурою в митному регулюванні та зовнішньоекономічній діяльності держав. Це процес перевірки та контролю товарів, що перетинають митний кордон. Основною метою митного контролю є забезпечення національної безпеки, виявлення незаконної та небезпечної діяльності, а також збільшення податкових і митних надходжень.

1.2. Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди

Сучасний етап розвитку торговельних відносин України характеризується стрімким збільшенням обсягів міжнародної торгівлі та її розширенням, що супроводжується підвищенням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на український ринок і зниженням національних торговельних бар'єрів. Окрім того, з посиленням інтеграції України в ЄС, вплив міжнародних стандартів на національне митне регулювання стає дедалі вагомішим. У контексті глобальної конкуренції та необхідності захисту національних економічних інтересів митне регулювання набуває все більшого значення, ставши важливим напрямом державного управління. Ефективна система митного регулювання є важливою умовою для реалізації комплексної та

результативної митної політики та виконання завдань митними органами [26, с. 113].

У сучасних умовах швидкого розвитку світового господарства, економіки країн розвиваються дуже інтенсивно. Щодня уряди різних держав укладають численні міжнародні економічні угоди, які визначають умови і зобов'язання щодо поставок товарів і послуг, їхніх характеристик, тарифів, пільг та преференцій. Однак глобальні економічні кризи, військово-політичні конфлікти, торговельні блокади та внутрішні ризики становлять загрози для економічної та національної безпеки країн, обмежуючи фінансові ресурси і спричиняючи нерівномірний розподіл цих ресурсів серед учасників зовнішньоекономічних відносин. Україна, як і багато інших країн, є частиною глобальної ринкової економіки, що вимагає регулювання зовнішньоекономічної діяльності на міжнародному рівні. У таких умовах митне регулювання виступає важливим інструментом для забезпечення економічної стабільності, фіскальної та національної безпеки країни [26, с. 114].

Митне регулювання є важливою підсистемою державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, яка визначає та контролює процес переміщення товарів і послуг через митний кордон. Воно є основою для формування міжнародних відносин, що забезпечує справедливу та прозору систему оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД). Зарубіжні науковці підкреслюють, що митне регулювання відображає взаємовідносини між державними органами та підприємствами, як резидентами, так і нерезидентами, і забезпечує узгодженість фінансових відносин між ними [27, с. 215].

Орієнтація на європейські стандарти здійснення митних процедур поступово змінює концепцію митного регулювання, сприяючи пришвидшенню та підвищенню ефективності здійснення

зовнішньоекономічних операцій. Проте пріоритети в митному регулюванні означають не лише створення вигідних умов для учасників ЗЕД, а й забезпечення державних інтересів, змістом яких є митні інтереси і митна безпека України. Відповідно до статті 6 Митного кодексу України «митні інтереси України – це національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи. Митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України» [6]. Митне регулювання є важливим напрямом державного управління, оскільки зростання ринкових відносин, зовнішньої торгівлі та міжнародного співробітництва вимагає посилення контролю на кордоні. Ефективність митного регулювання безпосередньо впливає на митну безпеку держави, яка полягає в захисті економічних інтересів країни та її населення від внутрішніх і зовнішніх загроз, зокрема через зовнішньоекономічну діяльність [26, с. 114].

Дослідження сучасних тенденцій митної безпеки та ефективного митного регулювання є критично важливим для визначення напрямків розвитку державної політики економічного розвитку. Воно дає змогу оцінити результативність роботи митних органів, виявити чинники, які впливають на розвиток держави, і з’ясувати її позицію в міжнародній спільноті. У цьому контексті одним із важливих аспектів управлінської діяльності є визначення індикаторів, що об’єктивно відображають ефективність митного регулювання. Такі індикатори можуть включати рівень митної безпеки, ефективність процедур митного контролю, оперативність і точність у виконанні митних формальностей, а також здатність до адаптації до змінюваних міжнародних вимог. Ці фактори допомагають побудувати більш ефективну митну політику, яка відповідає сучасним викликам міжнародної торгівлі та забезпечує економічну стабільність країни [26, с. 114].

В умовах воєнного стану ефективність митного регулювання визначається складними макроекономічними факторами та глобальною політикою. Порушуються питання не лише митного регулювання суб'єктів ЗЕД країн-агресорів, але й балансування інтересів України та партнерів. Основним інструментом захисту митних інтересів є митні платежі (мито, акцизний податок, ПДВ), які регулюють зовнішньоекономічну діяльність і є важливим джерелом доходів Державного бюджету України. Митні платежі належать до непрямих податків, частини системи оподаткування операцій ЗЕД [28]. Така приналежність надає митним платежам особливого фіскального значення, адже їх платником є споживач, на котрого перекладається сплата зазначених податків шляхом надбавки до ціни. Базуючись на Положенні Митного кодексу України, стаття 4, пункт 27 [6], до митних платежів відносимо ПДВ з ввезених на митну територію України товарів, акцизний податок з ввезених на митну територію України товарів і мито.

Адміністрування митних платежів органами Державної митної служби є важливим напрямом діяльності, що забезпечує своєчасне надходження платежів до бюджету України. Це включає як поповнення бюджету, так і попередження митних правопорушень, створюючи сприятливі умови для зовнішньоекономічної діяльності. Митні платежі також відіграють важливу роль у формуванні податкових надходжень та загальних доходів бюджету, що вимагає оцінки їх частки у дохідній частині бюджету (рис. 1.1).

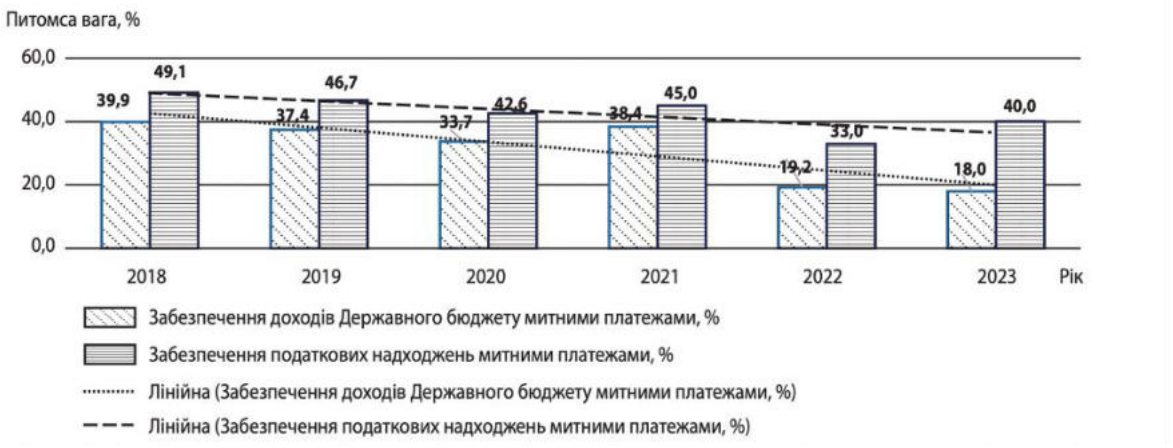

Рис. 1.1. Питома вага митних надходжень в доходах Державного бюджету України та податкових надходженнях (2018–2023 рр., %)

Джерело: систематизовано та розраховано за даними [29]

Фіскальна роль митних платежів в Україні є значною, оскільки їх частка в доходах Держбюджету складає близько 40%, що свідчить про високу імпортозалежність економіки. Частка митних платежів у податкових надходженнях в середньому становить 45%, у той час як у розвинутих країнах – понад 60%. У період з 2018 по 2020 рр. спостерігалось зниження цих показників, що було зумовлено проблемами в економіці та роботою Митниці. У 2020 році на зниження вплинула пандемія COVID-19, яка призупинила зовнішньоекономічну діяльність і знизила імпорт товарів. Подібна тенденція спостерігалася в країнах ЄС та Єврозони [30, с. 45]. Попри пожвавлення зовнішньоекономічної активності в 2021 році та збільшення надходжень митних платежів, у 2022 році відбулося різке падіння цих показників через війну з Росією. У 2023 році темпи зменшення митних платежів сповільнились, а їх частка в податкових надходженнях зросла на 7 в.п., що свідчить про відновлення їх фіскальної ролі. Однак загальна тенденція для обох показників залишається негативною, про що свідчать лінійні тренди [26, с. 115].

Протягом 2018–2023 років спостерігається нестабільна динаміка митних платежів до Державного бюджету України (табл. 1.1). Попри

зменшення їх частки у податкових надходженнях, коливання були спричинені змінами курсу гривні та пільговим оподаткуванням для критичних товарів у 2022–2023 роках. Зниження показників у 2020 та 2022 роках обумовлене зменшенням обсягів оподаткованого імпорту через пандемію (-9,44%) та пільгові умови оподаткування після початку війни (-49%) [32].

Таблиця 1.1

Структура надходжень митних платежів (2018–2023 рр.)

Показники / Роки	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%	млн дол.	%
Загальна сума митних надходжень, млн дол.	13673,8	100,0	14550,6	100,0	13454,9	100,0	17933,7	100,0	9231,5	100,0	6595,9	100,0
У тому числі:												
ПДВ	10786,9	78,9	11191,6	76,9	10141,7	75,4	13930,2	77,7	7782,0	84,3	5237,7	79,4
Акцизний податок	1914,5	14,0	2198,6	15,1	2204,8	16,4	2657,1	14,8	726,0	7,9	781,4	11,9
Мито	972,4	7,1	1160,4	8,0	1108,4	8,2	1346,4	7,5	723,5	7,8	576,8	8,7

Джерело: систематизовано та розраховано за даними [31]

Оподаткований імпорт суттєво впливає на митні надходження. У 2018-2019 та 2021 роках спостерігалося зростання оподаткованого імпорту, що позитивно вплинуло на бюджет. У 2020 році зниження показників було спричинене пандемією, а у 2022-2023 роках — війною, що призвела до зменшення ділової активності та змін у логістиці. У 2022 році оподаткований імпорт скоротився більше ніж у 2,7 разу, зокрема в обсягах нафти, автомобілів, газів та вугілля. Податкове навантаження на імпорт у 2018-2021 роках коливалося в межах 0,26-0,27 цента на 1 долар завдяки ефективним заходам митних органів.

З аналізу даних таблиці 1.2 можна зробити висновок, що податкове навантаження на кожен з видів податків залишається стабільним протягом досліджуваного періоду. Водночас, найбільше навантаження на імпорт припадає на ПДВ з ввезених товарів. Це зумовлено тим, що ставка ПДВ є

найвищою серед митних податків, що застосовуються до товарів, які ввозяться на територію країни. Така тенденція є типовою не лише для України, але й для країн Європейського Союзу та Єврозони, де ПДВ є основним джерелом доходів держави та значною мірою визначає податкове навантаження на імпорт [30, с. 46]. Протягом 2018–2021 років значення податкового навантаження становило 0,21, а у 2022-2023 роках спостерігалося незначне зменшення цього показника. Подібна тенденція виявляється і щодо акцизного податку на ввезені товари, що зумовлено запровадженням пільгового оподаткування урядом для підтримки економіки під час війни.

Таблиця 1.2

Динаміка обсягів оподаткованого імпорту та податкового навантаження на нього в Україні (2018–2023 рр.)

Податки / Роки	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Оподаткований імпорт, млрд дол.	52,73	54,57	49,43	67,82	44,00	29,05
Коефіцієнт митного навантаження на імпорт	0,26	0,27	0,27	0,26	0,25	0,22
У тому числі:						
• ПДВ	0,20	0,21	0,21	0,21	0,20	0,17
• Акциз	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03	0,03
• Мито	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02

Джерело: систематизовано та розраховано за даними [31]

Дослідження виконання плану надходжень митних платежів у контексті контролю митної вартості, боротьби з корупцією та легалізації зовнішньоекономічних операцій є важливим для митної та фінансової безпеки. У закордонній практиці акцент робиться не лише на результатах, але й на умовах їх досягнення, таких як рівень економічного розвитку, відкритість економіки, корупція та доходи суб'єктів господарювання [26, с. 115]. Тобто в країнах, де дохід вище середнього, менше повідомляють про митне навантаження як перешкоду для зовнішньоекономічної діяльності,

ніж у країнах з доходом нижче середнього. Таким чином, одним із показників результативності роботи митних органів є виконання плану надходжень митних платежів до бюджету держави (рис. 1.2).

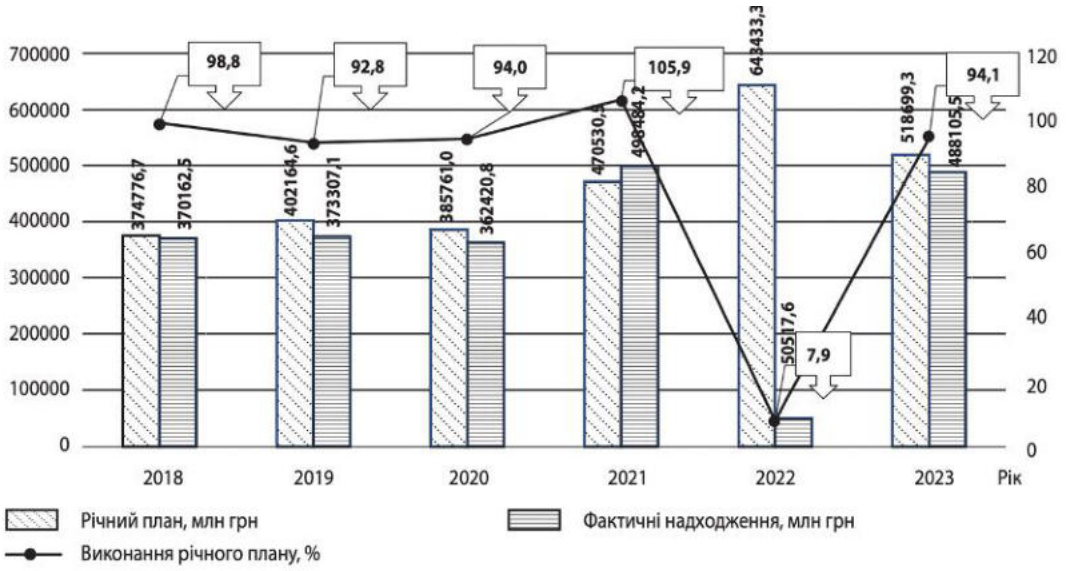

Рис. 1.2. Виконання плану надходжень митних платежів (2018–2023 рр., %)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [29; 33]

Аналіз показує, що протягом 2018–2020 років Державна митна служба України не виконувала планові показники, середньо недовиконуючи їх на 4,82%. Однак у 2021 році надходження митних платежів перевищили план на 5,9%. Основними причинами невиконання плану стали неефективне макроекономічне прогнозування та недоліки в плануванні доходів при складанні бюджету. Наприклад, у 2019 році було заплановано значення курсу гривні на рівні 28,2 грн/\$, тоді як фактичний курс склав 25,85 грн/\$, що спричинило недовиконання плану по ПДВ на суму 21 млрд грн. Цей випадок демонструє важливість точних прогнозів щодо курсу національної валюти та їх вплив на виконання митних надходжень [34].

Обсяги митних платежів залежать від оподаткованого імпорту. Незважаючи на зростання його обсягів у 2019 році, митні надходження не досягли планових показників, зменшившись на 6% порівняно з 2018

роком. У 2020 році невиконання бюджету було спричинене зниженням оподаткованого імпорту через пандемію COVID-19. У 2022 році, через війну та введення воєнного стану, активність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності значно знизилася, що вплинуло на виконання індикативних показників. Також вплинули зміни у законодавстві щодо пільгового оподаткування товарів під час воєнного стану [26, с. 117].

Загалом сума звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів в Україну за останній рік становила 179,3 млрд грн, 79,3 млрд грн з яких складає пільгове оподаткування товарів згідно із законодавчими актами, прийнятими в умовах воєнного стану. Зокрема, були прийняті такі нормативно-правові акти: Закон України № 2118-IX «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» [35]; Закон України № 2120-IX «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [36]; Закон України № 2142-IX «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» [37]; Закон України № 2173-IX «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» [38].

Дослідження показує складні умови митного регулювання під час пандемії COVID-19 та війни з рф, які суттєво вплинули на фінансову та митну безпеку України. Аналіз показників митних платежів показав їх зниження у 2020 та 2022 роках. Однак у 2023 році спостерігається незначне зростання завдяки жорсткішій фіскальній політиці уряду. 2022 рік став прикладом партнерства держави та бізнесу через пільгове оподаткування для стабілізації економіки та безпеки країни.

Проблеми митного регулювання довоєнного періоду вплинули на його ефективність у воєнний час. Ключові проблеми: 1) необхідність оновлення процедур митного контролю для забезпечення пропускної здатності та міжнародних стандартів; 2) мінімізація суб'єктивного фактору в митних процедурах; 3) неоднозначність адміністрування митних платежів, зокрема визначення митної вартості товарів; 4) посилення євроінтеграційних процесів через співпрацю з іноземними митними органами; 5) контрабанда та тінізація економіки, що спотворюють індикативні показники міжнародної торгівлі; 6) дублювання функцій державних органів через відсутність єдиної системи вхідної інформації; 7) низька уніфікація національного та європейського митного законодавства. Усі ці проблеми потребують вдосконалення законодавчої та процедурної бази для забезпечення митної та фінансової безпеки країни [26, с. 119].

Митне регулювання потребує вдосконалення для інтеграції України до ЄС. Хоча деякі питання відкладені через оборону, митне регулювання залишається важливим для фінансової безпеки та доходів бюджету. У період повоєнного відновлення пріоритетними будуть: 1) диференціація митних ставок для стимулювання власного виробництва; 2) уніфікація номенклатури товарів за міжнародними стандартами для зменшення суб'єктивізму при визначенні митної вартості; 3) нормування митного навантаження на економіку. Важливим фактором є заходи ЄС щодо митно-тарифної політики для членів та кандидатів на вступ, включно з Україною [26, с. 119].

З оглядом на вище окреслене, відзначимо, що стан митного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності України в 2024 році характеризується стабільністю в умовах постійної економічної та політичної напруги через воєнний стан та необхідність підтримки національних інтересів. На фоні зміцнення міжнародної економічної інтеграції, особливо в контексті європейських стандартів, митне

регулювання залишається одним із основних напрямків державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни.

У 2024 році, в умовах глобальних економічних викликів та військової агресії з боку Росії, Україна продовжує активно адаптувати свою митну політику до європейських вимог. Одним із важливих аспектів є забезпечення безперешкодного доступу іноземних товарів на внутрішній ринок, при цьому акцент робиться на посиленні контролю за митними потоками та скороченні неформальних торгових бар'єрів. Стрімке зростання міжнародної торгівлі та глобальна економічна інтеграція вимагають подальшого розвитку митної інфраструктури та удосконалення нормативно-правової бази для забезпечення ефективного митного контролю та сприяння зовнішньоекономічній діяльності [33].

2024 рік відзначився активним розвитком механізмів державного регулювання, спрямованих на підвищення фіскальної ефективності митних платежів. Зокрема, значна увага приділялась адмініструванню митних зборів, таких як мито, акцизний податок та ПДВ, які залишаються основними джерелами поповнення Державного бюджету. Проте, незважаючи на ці досягнення, значну роль у забезпеченні митної безпеки відіграє боротьба з корупцією та контроль за дотриманням митних процедур, що залишається актуальним викликом [33].

В умовах воєнного стану та викликів, спричинених військовими діями, митні органи України активно працюють над підтримкою економічної стабільності, зокрема через впровадження пільгового оподаткування для критичних товарів і послуг. Водночас, ефективність митних процедур залежить від здатності адаптуватися до постійно змінюваних умов зовнішньої та внутрішньої політики, що вимагає гнучкості та готовності митних органів до оперативних змін.

2024 рік також став часом для активізації міжнародної співпраці в межах інтеграційних процесів, зокрема через тіснішу співпрацю з

Європейським Союзом, що вимагало подальшого удосконалення української митної політики відповідно до вимог міжнародних стандартів. Україна активно працює над покращенням умов для ведення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема шляхом реформування митної адміністрації та інтеграції в глобальні торгові ланцюги. Однак, реалізація таких реформ ускладнюється зовнішніми та внутрішніми чинниками, серед яких — загроза економічної нестабільності, військові дії та необхідність балансувати між національними інтересами та вимогами міжнародних партнерів. Враховуючи ці фактори, митне регулювання в Україні в 2024 році виступало не лише як інструментом економічної політики, але й засобом забезпечення національної безпеки та стабільності в умовах глобальних економічних змін [33].

Таким чином, митне регулювання в Україні залишається важливим елементом економічної стабільності, проте війна та глобальні кризи значно впливають на економічну ситуацію. Зменшення обсягів імпорту та скорочення митних надходжень через бойові дії й пільгове оподаткування потребують вдосконалення механізмів контролю та адміністрування. Митні надходження залишаються важливим джерелом доходу бюджету, проте їх зменшення підкреслює необхідність покращення адміністрування митних платежів і боротьби з корупцією. В умовах війни митне регулювання стає ключовим для забезпечення економічної безпеки, а уряд та митні органи повинні оперативно адаптуватися до нових викликів. У перспективі важливими є вдосконалення митної системи, зменшення адміністративних бар'єрів і інтеграція до європейських стандартів для забезпечення стабільності та прозорості в зовнішньоекономічних відносинах.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

2.1. Механізм організації та проведення митного контролю за продовольчими товарами

Митний контроль за продовольчими товарами є важливою складовою частиною митної діяльності, яка забезпечує виконання національних та міжнародних вимог щодо безпеки, якості та здоров'я громадян. Процес митного контролю спрямований на захист внутрішнього ринку від неякісної продукції, а також на запобігання ввезенню небезпечних або фальсифікованих товарів. Він передбачає виконання ряду процедур, включаючи перевірку документів, фізичний огляд товарів, лабораторні дослідження та забезпечення дотримання санітарних і фітосанітарних вимог. Завдяки ефективному митному контролю зберігається безпека продовольчих товарів, що потрапляють на ринок країни, а також забезпечується конкурентоспроможність національних виробників та захист економічних інтересів держави.

Згідно з Конституцією України, наша держава «є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою. Її кордони є недоторканними, а територія перебуває під державним контролем для запобігання протиправним вторгненням людей і товарів, а також грошових та інших матеріальних цінностей, предметів і транспортних засобів» [39]. У зв'язку з цим особливо важливим є питання визначення основних принципів, на яких має ґрунтуватися та ефективно реалізовуватися митний контроль. Мова йде про основні принципи цієї діяльності, адже, як відомо, жодна діяльність не може бути ефективною без чіткої стратегії її здійснення. Тому важливо розглянути особливості механізму організації та проведення митного контролю.

Система митного контролю є важливою частиною економічних і правових заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки та захисту національних інтересів України. Вона відіграє ключову роль у формуванні митної системи країни, яка є своєрідним відображенням процесу розвитку держави, специфічних умов формування її фінансової сфери, рівня розвитку національної економіки, а також зовнішньої та внутрішньої політики. Незважаючи на важливість митного контролю для реалізації державної митної політики, в наукових дослідженнях не існує єдності в трактуванні цієї категорії. Деякі автори розглядають митний контроль як систему законодавчо визначених заходів, які виконуються митними органами для забезпечення дотримання митного та податкового законодавства, охорони державної і суспільної безпеки, захисту економічних інтересів та виявлення і запобігання протиправним діям фізичних і юридичних осіб. Інші науковці розглядають митний контроль як засіб реалізації державної митної справи, що складається з комплексу заходів, які забезпечують дотримання вимог митного законодавства учасниками митних відносин. Без сумніву, митний контроль можна визначити як специфічну діяльність митних органів України, що направлена на виконання завдань і функцій, передбачених чинним законодавством, з метою забезпечення дотримання митного законодавства України, міжнародних угод та інших нормативно-правових актів [40, с. 84].

Митний контроль є важливою складовою управлінської діяльності держави, спрямованою на забезпечення національної безпеки. Це система заходів, що запобігають порушенню вимог митного законодавства при переміщенні товарів через митний кордон. Головна мета митного контролю – забезпечення законного переміщення осіб, товарів та транспортних засобів, а також адміністрування митних платежів. Державний фінансовий контроль у митних органах застосовує ризико-

орієнтований підхід для забезпечення стабільності та своєчасності надходжень митних платежів до бюджету [41, с. 259].

Митний контроль можна класифікувати за різними критеріями: митним режимом (експорт, імпорт, транзит, тимчасове ввезення); напрямом переміщення товарів (ввезення, вивезення, транзит); митним статусом товарів (українські, іноземні); характеристиками товарів (ручна поклажа, багаж, енергоносії, валюта); видом транспорту (морські, автотранспорт, залізничний транспорт); характером співпраці з сусідніми країнами (односторонній, двосторонній, спільний контроль); частотою переміщення (однократний, багатократний контроль); місцем проведення (у зоні та тимчасовій зоні митного контролю); предметом контролю (товари, транспортні засоби); формою (фактичний, документальний контроль); правовим режимом (звичайний, спрощений, спеціальний контроль) [40, с. 85].

Вітчизняне законодавство визначає різні форми митного контролю: перевірка товарів і відомостей при їх переміщенні через митний кордон, митний огляд, облік товарів і транспортних засобів, усне опитування, огляд територій, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі, перевірка обліку товарів, що переміщуються під митним контролем, проведення документальних перевірок, направлення запитів до інших органів. Митний аудиторський контроль є важливою формою митної діяльності, спрямованою на реалізацію митної політики та забезпечення митних інтересів держави. Стан митного аудиторського контролю є показником рівня митної безпеки, але механізми його реалізації в системі аналізу ризиків ще недостатньо досліджені [40, с. 85].

Інтеграція України у світову економічну спільноту дійсно вимагає адаптації національного митного законодавства до міжнародних стандартів. Це передбачає не лише удосконалення існуючих норм, але й впровадження нових інструментів митного контролю, таких як

постмитний контроль. Цей вид контролю дозволяє здійснювати перевірку здійснених операцій на їх законність, економічну доцільність та виконання зобов'язань, що має важливе значення для підвищення ефективності митного нагляду. Принципи митного контролю визначають основні напрямки діяльності митних органів, сприяючи забезпеченню дотримання митних правил, що не лише захищає економічні інтереси держави, але й зміцнює її національну безпеку. Оскільки з часом зростає важливість глобальних економічних відносин, Україна має прагнути до інтеграції митних процедур, що відповідають міжнародним вимогам, що також відкриває нові можливості для розвитку економіки та зміцнення міжнародних зв'язків [42, с. 71].

Митний контроль як вид державного контролю базується на «принципах об’єктивності (аналіз реальних фактів і всебічність їх розгляду), дієвості (реальні наслідки виявлення порушень), гласності (відкритість діяльності митних органів та інформованість громадян), систематичності та регулярності (порядок і дисципліна в роботі). Митний контроль, що є частиною державного фінансового контролю, реалізується органами Державної митної служби України під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, виконання митних процедур і проведення перевірок після випуску товарів у вільний обіг» [40, с. 85].

Посадові особи, що здійснюють митний контроль, мають державно-владні повноваження та керуються Митним кодексом України. Їхні основні функції включають: адміністрування митних платежів, забезпечення дотримання законодавства, полегшення торгівлі, сприяння транзиту, контроль за товарами та транспортними засобами, використання електронного декларування та технічних засобів, управління ризиками для визначення обсягів митного контролю, забезпечення правильності та своєчасності сплати митних платежів, контроль за дотриманням митно-тарифного регулювання та заборон, запобігання ввезенню небезпечних

товарів, контроль за валютними цінностями та захист прав інтелектуальної власності. Вони також ведуть Українську класифікацію товарів ЗЕД [40, с. 85].

При виконанні своїх обов'язків органи митного контролю повинні взаємодіяти з іншими державними установами, приватними структурами та іноземними представниками. Розглянемо докладніше співпрацю митних органів з іншими державними організаціями. Наприклад, правоохоронна функція митного контролю вимагає співпраці митних органів з правоохоронними установами. Згідно з Митним кодексом України, «митні органи працюють зі Службою безпеки України для боротьби з контрабандою» [6]. Щодо сервісної функції, то її реалізація передбачає спрощення митних процедур під час переміщення осіб, товарів і транспортних засобів через кордон. Для цього застосовується система управління ризиками з відповідними профілями. Введення інституту уповноважених економічних операторів в Україні сприяє підвищенню якості цієї функції митних органів [40, с. 86].

Особливу увагу слід звернути на виконання фіскальної функції. Митне оформлення, яке є передумовою для нарахування митних платежів (ввізного мита, вивізного мита, акцизного податку та ПДВ), потребує чіткої координації дій митних органів з органами охорони державного кордону. Під час виконання митного контролю працівники митних органів мають право: вимагати надання та ознайомлення з необхідними документами, включаючи банківські, а також з інформацією, що стосується зовнішньоекономічної та іншої господарської діяльності, пов'язаної з митною справою; отримувати письмові та усні пояснення від посадових осіб і інших співробітників для збору інформації про порушення порядку ввезення (вивозу) ліцензованих товарів; опечатувати приміщення; вилучати документи, що потребують перевірки в іншому місці за відповідним актом; а також мати доступ до територій і приміщень,

де перебувають товари і транспортні засоби, які підлягають митному контролю, а також необхідні для такого контролю документи [40, с. 87].

Отже, забезпечення ефективності митного контролю має на меті організацію митних органів з іншими державними органами, що здійснюють контроль на державному кордоні, розробка нових систем захисту результатів митного оформлення, удосконалення митних забезпечень та форм їх застосування, підготовку проектів з питань розвитку митної системи, аналіз діючих форм і методів митного контролю, а також заходів підвищення їх ефективності. У результаті проведення митного контролю за продовольчими товарами забезпечується не лише захист національного ринку від небезпечних та неякісних товарів, а й виконання міжнародних зобов'язань у сфері безпеки харчових продуктів. Цей контроль має важливе значення для підтримки здоров'я громадян, забезпечення належної якості продукції та захисту економічних інтересів країни. Завдяки чітко організованій системі перевірок, яка включає документальний контроль, фізичні огляди, лабораторні дослідження та моніторинг, митні органи можуть ефективно протидіяти контрабанді, фальсифікації та порушенням санітарних норм. Тому митний контроль за продовольчими товарами є важливою складовою частиною митної та економічної політики країни, сприяючи її стабільності та розвитку.

2.2. Митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України різними видами транспорту

Митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України є важливою частиною зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує ефективний контроль за товарами, які потрапляють на територію країни або виїжджають з неї. Особливу увагу слід приділяти продовольчим товарам, адже їх транспортування потребує

дотримання специфічних вимог, пов'язаних із безпекою харчових продуктів, їх якістю та відповідністю санітарним нормам.

Важливість митних процедур в контексті переміщення продовольчих товарів зумовлена необхідністю гарантувати не тільки економічну безпеку, а й здоров'я населення, адже через митний кордон можуть переміщуватися як легальні, так і небезпечні для здоров'я продукти. Переміщення товарів різними видами транспорту – автомобільним, залізничним, повітряним та морським – має свої особливості, що відображаються на процесі митного контролю та оформлення товарів. Зазначені процедури потребують уважного підходу до документального супроводу, перевірки сертифікації, а також до вимог щодо дотримання санітарних і фітосанітарних норм.

Транспортні перевезення відіграють важливу роль в економіці країни, оскільки завдяки різним видам транспорту здійснюється переміщення всіх товарних потоків. До традиційних видів транспорту відносяться повітряний, наземний та водний транспорт. Крім того, варто згадати трубопровідний транспорт, що використовується для транспортування нафти та газу, а також лінії електропередач, через які постачається специфічний товар — електроенергія [42, с. 38]. Схематично організація транспортування товарів різними видами транспорту проілюстрована на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Схема переміщення товарів через митний кордон

Організація митних процедур при переміщенні товарів та транспортних засобів складається з етапів: «Вантажовідправник → Митниця відправлення → Митниця призначення → Вантажоотримувач». Завдяки розвитку інформаційних технологій процес контролю за переміщенням вантажів значно прискорює оформлення експортно-імпортних операцій. Митні процедури залежать від виду транспорту, а послідовність дій митних посадових осіб визначається технологічними схемами митного контролю, що регламентують заходи, які проводять прикордонна служба та інші контролюючі органи на пунктах пропуску і в межах митної зони [42, с. 39].

Технологічна схема є визначеною керівництвом митниці послідовністю дій співробітників митних підрозділів під час виконання операцій митного контролю та митного оформлення, яку необхідно обов'язково виконувати. Ця схема може регламентувати діяльність як окремого підрозділу митного органу, так і кількох підрозділів разом. Окрім того, вона може визначати порядок взаємодії з підрозділами інших контролюючих служб, таких як ветеринарна, санітарна, фітосанітарна,

екологічна та прикордонна. Технологічні схеми, погоджені між відповідними службами, регулюють процеси взаємодії при здійсненні митного контролю та митного оформлення.

Для забезпечення ефективності митного контролю та митного оформлення важливим аспектом для митних органів є належне матеріальне забезпечення та розвиток інфраструктури, зокрема наявність необхідного обладнання, складських і адміністративних приміщень тощо. Рівень розвитку митної інфраструктури, наявність достатнього потенціалу та резервних потужностей визначають ключові показники, такі як: 1) пропускна здатність пунктів пропуску через державний кордон; 2) розвиток експортно-імпортних операцій; 3) рівень митних правопорушень і корупційних проявів на митниці; 4) ефективність адміністрування митних платежів [44, с. 7].

З огляду на вищезазначене, важливими є вимоги до організації роботи логістичних центрів при здійсненні митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення, зокрема головною вимогою є наявність технологічних схем на об’єктах митної інфраструктури. Листом ДМС України від 20.12.2004 № 25/6-9-16/15021-ЕП було визначено, що «технологічна схема митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів повинна відображати: 1) систему пропускного режиму на територію комплексу; 2) систему пропускного режиму в зонах митного контролю, в приміщеннях, де розташовані митні органи (з обов’язковим документальним забезпеченням пропуску в зону митного контролю); 3) схему руху транспортних засобів через територію вантажного комплексу і зони митного контролю; 4) систему обліку товарів і транспортних засобів, що знаходяться у зоні митного контролю; 5) система обліку товарів і транспортних засобів переміщуваних по території вантажного митного комплексу; 6) можливість використання системи електронного спостереження та електронного

контролю за рухом транспортних засобів митною територією України, а також на території вантажних митних комплексів; 7) забезпечення безконтактного методу роботи підрозділів митного оформлення; 8) порядок взаємодії з власниками комплексу» [43].

Ці заходи важливі для прискорення руху зовнішньоекономічних товарів, що позитивно впливає на їх конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках. Уніфікація та автоматизація митних процедур сприяють їх спрощенню та прозорості, відповідно до міжнародних стандартів та вимог організацій, членом яких є Україна. Митні процедури при переміщенні товарів транспортними засобами через митний кордон стандартизовані і не залежать від країни реєстрації транспортного засобу.

Відповідно до ст. 329 МКУ «з метою забезпечення здійснення митними органами митного контролю товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, проведення заходів, пов'язаних з виявленням, попередженням та припиненням контрабанди і порушень митних правил, у пунктах пропуску через державний кордон України, на територіях морських і річкових портів, аеропортів, на залізничних станціях та на територіях підприємств, вільних митних зон, митних складів, складів тимчасового зберігання, а також в інших місцях, визначених відповідно до Митного кодексу, створюються зони митного контролю» [6].

Співпраця між працівниками різних видів транспорту (водного, повітряного, автомобільного та залізничного) та митними органами є важливою для забезпечення оперативного та ефективного виконання митних процедур, що зокрема включає перетин митного кордону України транспортними засобами комерційного призначення. Взаємодія між різними учасниками процесу на етапі митного контролю дозволяє скоротити час проходження митниці та знизити ризики для безпеки та

економічної стабільності. Одним із важливих аспектів є забезпечення належних умов для працівників митних органів у місцях, де здійснюється митний контроль, зокрема в міжнародних аеропортах, морських та річкових портах, прикордонних залізничних станціях. Адміністрації цих пунктів пропуску повинні безкоштовно надавати необхідні ресурси: приміщення, обладнання, засоби зв'язку, а також створювати умови для нормальної роботи митників [45, с. 137].

Розглянемо окремі особливості митних процедур при переміщенні товарів через митний кордон різними видами транспорту.

При переміщенні товарів через митний кордон України автотранспорт, що перевозить товар, не потребує окремої митної декларації, якщо товари декларуються під час переміщення. Інформація про автомобіль вноситься до митної декларації для товарів і супровідних документів, таких як книжки МДП, дорожній лист, товарно-транспортні накладні та інші, передбачені законодавством. Згідно з митним законодавством України, вантажні автомобілі перетинають митний кордон лише через «червоний коридор» [46, с. 71].

Відповідно до Типової технологічної схеми здійснення митного контролю автомобільних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон «під час митного контролю та митного оформлення автомобільних транспортних засобів і товарів митні органи у пунктах пропуску здійснюють:

– реєстрацію автомобільних транспортних засобів і товарів;

– перевірку комплектності документів, а також відомостей, зазначених у цих документах;

– облік та реєстрацію автомобільних транспортних засобів і товарів, результатів їх митного контролю та митного оформлення;

– контроль за дотриманням строків тимчасового ввезення автомобільних транспортних засобів і товарів на митну територію України або їх тимчасового вивезення з митної території України;

– контроль за дотриманням умов здійснення транзиту;

– застосування заходів гарантування доставки автомобільних транспортних засобів і товарів до митниць призначення;

– контроль за дотриманням вимог законодавства, якими встановлено заборони або обмеження стосовно переміщення автомобільних транспортних засобів і окремих видів товарів через митний кордон України;

– аналіз та оцінку ризиків;

– митний огляд ;

– заходи офіційного контролю, яким підлягають товари, в пунктах пропуску шляхом попереднього документального контролю;

– прийняття рішення про вжиття заходів, необхідних для забезпечення додержання законодавства з питань митної справи під час переміщення автомобільних транспортних засобів і товарів через митний кордон України;

– взаємодію з іншими державними органами, які здійснюють заходи офіційного контролю, під час їх здійснення;

– нарахування митних платежів та контроль за повнотою їх стягнення;

– оформлення встановлених законодавством митних документів за результатами митного контролю та митного оформлення;

– ідентифікацію автомобільних транспортних засобів і товарів;

– прийняття рішення щодо пропуску або відмови у пропуску автомобільних транспортних засобів і товарів на митну територію України або за межі митної території України, випуску товарів» [47].

Митний контроль автомобільних транспортних засобів і товарів здійснюється шляхом застосування таких форм, як «перевірка документів та відомостей; митний огляд (огляд та переогляд автомобільних транспортних засобів і товарів, огляд та переогляд ручної поклажі та багажу, особистий огляд громадян); усне опитування громадян та посадових осіб підприємств; облікавтомобільних транспортних засобів і товарів, взяття проб (зразків) товарів; використання службових собак, технічних та спеціальних засобів контролю; подання запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, наданих митним органам» [47].

Зобразимо спрощену схему виконання митних формальностей для вантажних автомобілів, що виконуються у митниці призначення, зокрема:

– пред'явлення важтажного автомобіля і товарів;

– виконання зобов'язання, забезпеченого гараетією-документом (пред'явлення гарантії в місці доставки; проставлення відбитків печатки гаранта та особистої номерної печатки);

– декларування товарів;

– здійснення інших видів держаного контролю;

– прийняття митної декларації;

– оформлення митної декларації;

– митний огляд товару і вантажного автомобіля;

– завершення митного оформлення.

В результаті проведення митних процедур уповноважена особа митних органів на основі узагальненої інформації «приймає рішення про надання дозволу на перетин кордону, якщо не виявлено порушень. Уповноважена особа митного органу може прийняти рішення про відмову в митному оформленні та митному контролі (за наявності об'єктивних причин), як правило, упродовж 24 годин. У такому разі митний орган

зобов’язаний видати зацікавленій особі картку відмови в прийнятті митної декларації або митному оформленні товарів і транспортних засобів із зазначенням в ній причини» [48].

Терміни виконання митних формальностей для залізничного транспорту визначаються керівником митного органу за узгодженням з іншими контролюючими органами та залізничною адміністрацією. Операції, пов'язані з розвантаженням, навантаженням, перевантаженням та іншими заходами, необхідними для митного контролю та оформлення товарів, здійснюються залізничними підприємствами за рахунок власників товарів. Залізниця відповідає за втрату або неналежну доставку товарів, що знаходяться під митним контролем. Митний контроль товарів у міжнародному залізничному сполученні проводиться в зонах митного контролю [49, с. 187].

Митне законодавство передбачає, що для запобігання порушенню розкладу руху поїздів у певних випадках митний контроль на залізничному транспорті може проводитися поза зонами митного контролю. Митні процедури для залізничного транспорту аналогічні процедурам для автотранспорту: перевірка транспортного засобу та товару, складання актів у разі виявлення невідповідностей, визначення посадовою особою митниці виду та форми державного контролю, митний огляд, перевірка та реєстрація документів, прийняття рішення. Обов'язковому митному контролю підлягають товарні поїзди, а також товари і транспортні засоби, що перевозяться ними, згідно із заявленим режимом. За вимогою уповноважених осіб митної служби, представники залізниці зобов’язані забезпечити всі необхідні умови для проведення огляду (зняття та розкриття контейнерів, розвантаження товарів, розчеплення вагонів) [49, с. 194].

Митний контроль водних транспортних засобів та вантажів здійснюється митними органами вибірково, у формах та обсязі, визначених

на основі результатів системи управління ризиками. Контроль у пунктах пропуску проводиться цілодобово відповідно до стандартних технологічних схем пропуску морських транспортних засобів через державний кордон України. Відповідно до затвердженої технологічної схеми «Митне оформлення суден закордонного плавання здійснюється цілодобово у такій черговості: 1) аварійні судна; 2) пасажирські судна; 3) вантажно-пасажирські судна; 4) лінійні судна; 5) танкерні судна; 6) інші судна у порядку їх прибуття» [47].

Митні органи здійснюють митний контроль на морському та річковому транспорті в зонах митного контролю на території морських і річкових портів, а також в акваторіях портів, що призначені для міжнародних перевезень. Якщо судно через аварію, стихійне лихо або інші непереборні обставини не може дістатись до місць митного контролю на митній території України, вивантаження товарів з нього дозволяється в місцях, де митні органи не присутні. В такому випадку капітан судна зобов'язаний вжити заходів для збереження товарів і забезпечити їх подальше пред'явлення найближчому митному органу [49, с. 89].

Зони митного контролю для повітряних суден розташовуються в міжнародних аеропортах. У разі вимушеної посадки судна поза межами міжнародного аеропорту, командир судна зобов'язаний вжити заходів для забезпечення збереження товарів, що підлягають митному контролю, та повідомити найближчий міжнародний аеропорт про місце посадки. Адміністрація аеропорту, отримавши таку інформацію, повинна організувати перевезення митних посадових осіб до місця посадки судна або доставити пасажирів, екіпаж і товари, що підлягають митному контролю, до митного органу. Згідно з типовою технологічною схемою, вивантаження товарів з борту повітряного судна після проходження прикордонного контролю здійснюється уповноваженими представниками аеропорту, перевізника чи власника товарів на підставі авіаційних

вантажних накладних, каргоманіфесту, товаросупровідних документів, з дозволу митного органу та під його контролем [47].

Митний контроль товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом та лініями електропередачі через митний кордон України, здійснюється в місцях митного контролю. Це спеціально обладнані з використанням вимірювальної техніки місця на митній території, де митні органи проводять фактичний контроль товарів, зокрема на газорозподільних станціях, сховищах газу, пунктах обліку нафти та нафтопродуктів, резервуарах та насосних станціях [50].

Згідно зі статтею 335 МК України з пунктом 5 частини першої «митний контроль та митне оформлення обсягів природного газу за операціями із заміщення природного газу (бекхол) здійснюється відповідно до заявленого митного режиму на підставі документів, а також акта приймання-передачі природного газу між перевізниками - операторами газотранспортних систем України та суміжної іноземної держави (окремо за кожним пунктом приймання-передачі газу), або перевізником – оператором газотранспортної системи України та оператором газосховища, що містить інформацію про обсяги природного газу за операціями бекхолу» [6].

Під час переміщення товарів через митний кордон України декларант або перевізник повинен пред’явити відповідальній особі митного органу в паперовій або електронній формі документи та відомості, необхідні для митного контролю по всіх видах транспортних засобів зазначених вище.

Отже, митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України є важливим елементом зовнішньоекономічної діяльності, який забезпечує ефективний контроль за якістю та безпекою товарів. Виконання цих процедур гарантує захист національного ринку, сприяє збереженню здоров’я населення і відповідності вимогам

міжнародних стандартів. Особливості транспортування продовольчих товарів різними видами транспорту вимагають детального врахування санітарних, фітосанітарних та інших нормативних вимог, що зумовлює необхідність чіткої координації між митними органами, підприємцями та іншими зацікавленими сторонами. В умовах глобалізації та постійних змін у міжнародних торговельних відносинах, дотримання митних процедур є критично важливим для ефективного та безпечного функціонування торгівлі продовольчими товарами через митний кордон України.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВЗАЄМОДІЇ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ З ОГЛЯДОМ НА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

3.1. Зарубіжний досвід провідних країн світу у проведенні митного регулювання продовольчих товарів

Митне регулювання продовольчих товарів є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, що забезпечує безпеку та якість імпортованих і експортованих продуктів. У провідних країнах світу митні органи та відповідні державні установи використовують різноманітні механізми контролю та регулювання для забезпечення відповідності товарів міжнародним стандартам безпеки, охорони здоров’я та екології. Завдяки ефективним системам митного контролю, такі країни здатні мінімізувати ризики, пов’язані з незаконним обігом небезпечних товарів, а також забезпечувати захист національних ринків від низькоякісної продукції.

Досвід провідних держав у галузі митного регулювання продовольчих товарів дозволяє не лише забезпечити належний контроль на національному рівні, а й сприяти розвитку міжнародної торгівлі,

адаптуючи митні процедури до глобальних викликів. Оскільки кожна країна має свої унікальні вимоги та методи управління цим процесом, важливо вивчити зарубіжний досвід для вдосконалення національних механізмів митного регулювання та забезпечення безпеки продовольчих товарів на світовому ринку.

У контексті розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації економічних процесів держава орієнтована на регулювання зовнішньоекономічної діяльності та стимулювання підвищення ефективності національної економіки, а також на виконання конкретних завдань у сфері соціально-економічного розвитку. В сучасних умовах процеси, що супроводжують міжнародну торгівлю, вдосконалюються через спрощення та зменшення адміністративно-технічних перешкод. Ухвалення міжнародних угод щодо спрощення митних процедур передбачає суттєве вдосконалення міжнародної торгівлі, зокрема, зменшення обсягу митного огляду і контролю, прискорення термінів випуску товарів, а також митного оформлення товарів і транспортних засобів на території зовнішньоекономічної діяльності або в інших місцях, дозволених митницею, без прямої участі митних посадових осіб [51, с. 112].

Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур регулює практично усі сфери митних відносин. В м. Кіото у 1973 р. країни ЄС доєдналися до конвенції, яка є вектором у побудові механізму митного регулювання й уніфікації митного законодавства країн, що прагнуть до розвитку міжнародної торгівлі [52].

Через посилення зовнішніх загроз і фінансову нестабільність розвинуті країни змушені розробляти ефективну систему митного контролю, яка враховує як інтереси учасників міжнародної торгівлі, так і національні потреби в забезпеченні безпеки. Для цього в багатьох країнах впроваджуються заходи, спрямовані на скоординовану роботу митних

адміністрацій та удосконалення митного контролю. Провідні країни відмовляються від тотального контролю за суб'єктами ЗЕД, мінімізуючи втручання митників у їх діяльність. Виходячи з необхідності передбачення та запобігання митним ризикам розглянемо основні фактори та джерела митного ризику (табл. 3.1). Митні органи зарубіжних країн при реалізації митного контролю віддають перевагу постаудиту. Згідно з положеннями Кіотської конвенції «митний постаудит – це форма митного контролю, яку здійснюють митні органи для перевірки правильності та достовірності даних, зазначених у митних деклараціях, через вивчення бухгалтерських документів, рахунків, систем управління бізнесом після завершення митного оформлення» [52].

Таблиця 3.1

Систематизація основних факторів та джерел митного ризику

Основні фактори ризику	**Джерела ризику**
Зовнішні фактори	
Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності	повнота сплати митних гілатежів, достовірність даних при декларуванні, час існування на ринку, відповідність транспортних засобів перевізників існуючим вимогам, маршрут перевезення за транспортними документами
Товар (вантаж)	цінові показники товару, кількісно-вагові показники, кваліфікація товарів відповідно до УКТ ЗЕД, країна походження товарів, митний режим переміщення товарів, якість товарів, інтелектуальна власність, товари «групи ризику» і товари «групи прикриття», неритмічність товаропотоку
Митне законодавство	нестабільність митного законодавства, неузгодженість вітчизняного митного законодавства з митним законодавством інших країн та міжнародними конвенціями

Внутрішні фактори	
Працівники митних органів	рівень кваліфікації, недобросовісність, професійні помилки, протиправні помилки
Інформаційно-технічне забезпечення	рівень забезпечення митних органів засобами діагностики, надійність функціонування технічної системи, помилки роботи програмного забезпечення
Технологія митного контролю	система управління ризиками, митний пост-аудит
Взаємодія митних органів з правоохоронними й контролюючими органами	ввезення заборонених неякісних та шкідливих товарів

Джерела: [53, с. 86]

Світова практика доводить високу ефективність даного методу митного контролю, що обґрунтовує його широке використання у митній практиці. У табл. 3.2 наведено визначення постаудиту у законодавстві розвинених країн [54, с. 71].

Таблиця 3.2

Митний пост-аудит у законодавстві країн світу

Країна	Визначення поняття
Франція	Це форма митного контролю, спрямована на пришвидшення митного оформлення вантажів під час перетину митного кордону; підвищення ймовірності виявлення порушень митних правил або контрабанди під час подальшого контролю.
Китай	Це перевірка й аудит з боку митниці бухгалтерських книг, виписок із рахунка, форм митних декларацій та інших відповідних даних і пов’язаних з ними імпортних та експортних товарів протягом 3-х

	років після пропуску цих товарів або протягом періоду митного супроводження та контролю за товарами, що зберігаються на митних складах, товарами, імпортованема в режимі скорочения або звільнення від мита, з метою веровірки достовірності й законності імпортної та сковортної діяльності особи, яка проходить аудит.
Німеччина	Це додаткова перевірка у офорі матного законодавства, яка здійснюється у формі митього гулиту, аудиту преференцій (перевірка преференцій при експорті товарів на основі міжнародних договорів чи законодавства Європейського Союзу), зовнішнього аудиту та перевірки у сфері управління повітряним рухом.
Японія	Основна мета митного пост зудиту - перевірка правильності і законності ввезених або вивезених товарів. Митний контроль на основі методів аудиту може бути реалізований відносно тих суб'єктів ЗЕД, які сплатили митні платежі на суму 1 млн. си і більше. Це так звані «контрольовані імпортери». Загальна кількість таких учасників ЗЕД становить близько 40 тисяч компаній.
Канада	Це механізм митного контролю, який має стратегічне значення зі строгим підходом до управління ризиками та охоплює широкий спектр перевіряльних заходів, але основна увага фокусується на тарифній класифікації, тарифному режимі, походженні товару та правильності визначення митної вартості

Погоджуємось з думкою Т. Єдинак, яка стверджує, що «митний постаудит є однією з дієвих форм митного контролю, оскільки дає змогу застосувати різні аналітичні процедури, поєднати різні його форми, які сприяють більш ефективному виконанню визначених перед митними органами завдань. Проте цей інструмент буде насправді дієвим та ефективним лише в тому разі, коли його розуміння відповідатиме сутності, а його призначення повністю відображатиме загальнонаукова концепція митного контролю» [55, с. 93].

Впровадження митного постаудиту сприяє відповідальній поведінці перевізників і учасників ЗЕД, зменшуючи контрабанду та порушення митних правил. Сучасна митна політика спрямована на спрощення процедур через принцип вибірковості, що дозволяє уникати повного контролю товарів. Це узгоджується з Кіотською конвенцією і передбачає використання автоматизованих систем для аналізу ризиків та перевірки електронних митних декларацій [56].

Найкоректнішим показником порівняльної характеристики митних процедур України є досвід зарубіжних країн світу. Так от, у Франції існує ступенева система митного контролю, яка характеризується наступними рівнями: «1) формальний – суцільний аудит достовірності оформлення та наявності всіх необхідних документів і реквізитів; 2) фундаментальний – вибірковий аудит відповідності виду, номенклатури, вартості та походження товарів поданим документам, перевірка обґрунтованості наявних пільг тощо» [57, с. 26]. Формальний митний контроль реалізується аудиторсько-аналітичними службами шляхом поглибленої документальної перевірки без виїзду до суб'єкта господарювання, або митними аудиторами особисто на підприємстві.

На думку науковців, «до позитивних ефектів такої організації митного контролю доцільно віднести наступні: форсування митного оформлення вантажів під час перетину митного кордону; зростання ймовірності виявлення порушень митного законодавства та контрабандних поставок, оскільки постає можливість перевірки правильності заявленого в декларації обсягу та призначення вантажу» [57, с. 26].

Митні інститути Болгарії «для ідентифікації достовірності даних митної декларації володіють правом після випуску товарів здійснювати наступний контроль відповідних документів і даних про операції з імпорту та експорту задекларованих товарів. Вказаний контроль здійснюється

посадовими особами регіональних митних органів під час виїзної або невиїзної документальної перевірки» [58, с. 216].

В складі митної служби Японії «функціонує Департамент постаудиту, розслідування та розвідки, який виконує такі контрольні завдання: дослідження та складання запитів, що стосуються цінностей, вантажів, страхування імпортних товарів для застосування відповідних ставок імпортного тарифу; розслідування порушень митних правил, а також збір та аналіз інформації про митно-фінансові порушення; співпраця з митними адміністраціями зарубіжних країн внаслідок обміну інформацією про порушення митного законодавства; складання статистики зовнішньої торгівлі та іншої необхідної інформації» [59, с. 47].

Митна служба США є частиною Міністерства внутрішньої безпеки, яке займається боротьбою з нелегальною імміграцією, контрабандою, шахрайством, відмиванням грошей, тероризмом, правопорушеннями у високих технологіях та захистом інтелектуальної власності. Головне завдання митної служби США полягає в забезпеченні митного захисту кордонів країни та дотриманні законів, що стосуються імпорту та експорту товарів. Крім того, митні органи США контролюють не лише митні правила та стягнення мит, а й виконання всіх федеральних законів на кордоні [59, с. 48].

Загалом, уся діяльність митної служби США умовно поділяється за такими основними напрямками відповідно до законодавства: «виконання митних законів; виконання законів про наркотичні засоби; виконання законів про контроль над експортом і виконання законодавства по боротьбі з відмиванням грошей» [59, с. 48]. Митна система Грузії відзначається спрощеними митними процедурами та формальностями. В країні діє система автоматичної обробки даних «Asycuda», що передбачає такі режими пропуску вантажів: «червоний коридор» (фізичний контроль); «жовтий коридор» (документальний контроль); «зелений коридор» (процес

без контролю); «синій коридор» (пост-аудит) [60, с. 52]. Одним з ключових напрямків сучасних змін у митній сфері є активне впровадження електронних технологій. Зокрема, передовий європейський та світовий досвід демонструє ефективність електронної митниці, яка забезпечує створення безпаперового середовища для роботи митних адміністрацій та суб'єктів господарювання.

Отже, провідні країни світу, застосовують різноманітні механізми та інструменти для забезпечення високих стандартів безпеки та якості продовольчих товарів. Вони активно використовують системи електронного митного оформлення, сертифікації та попередніх повідомлень, що значно спрощує та прискорює процес митного контролю. Ключовими аспектами є сувора інспекція товарів на відповідність вимогам безпеки, здоров'я та екології, а також гармонізація митних процедур відповідно до міжнародних стандартів, зокрема через участь у таких організаціях, як Світова організація торгівлі. Для України важливим є використання кращих практик зарубіжних країн, адаптація їх підходів до умов національної митної системи, що дозволить покращити рівень контролю за імпортом і експортом продовольчих товарів, підвищити довіру до вітчизняних продуктів і забезпечити високий рівень безпеки для споживачів.

3.2. Напрямки удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів

Взаємодія митного регулювання продовольчих товарів є ключовим елементом забезпечення економічної стабільності, безпеки та розвитку міжнародної торгівлі. Сучасні виклики, такі як глобалізація, зміни в міжнародних торгових відносинах, а також зростаючі вимоги до якості та безпеки продукції, вимагають постійного вдосконалення митних процедур

та політик. Митні органи мають виконувати важливу роль у забезпеченні належного контролю за переміщенням товарів через кордон, зокрема продовольчих, що потребують особливої уваги через їх вплив на здоров'я населення та національну безпеку.

У цьому контексті, удосконалення процесів митного регулювання продовольчих товарів сприяє не тільки підвищенню ефективності торгових операцій, але й забезпеченню належного контролю за безпекою харчової продукції, захисту прав споживачів і запобіганню незаконному обігу товарів. Поряд з цим важливим аспектом є зниження бюрократичних бар'єрів для підприємств, що займаються зовнішньою торгівлею, та забезпечення прозорості і ефективності митного контролю.

Звичайно, давайте детальніше розглянемо кожен із напрямків удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів. Зокрема:

1) Автоматизація митних процедур. Автоматизація митних процедур включає впровадження новітніх інформаційних технологій для автоматизованого оброблення митних декларацій, обміну даними між митними органами та іншими державними структурами, а також між митними органами різних країн. Це дозволяє знизити час, необхідний для оформлення товарів, зменшити можливості для помилок та порушень. Ключові елементи:

– електронні декларації (можливість подання митних декларацій в електронному вигляді значно спрощує процес митного оформлення. Це дозволяє забезпечити швидке і точне оформлення товарів, а також зменшує кількість необхідних документів);

– інтеграція з іншими органами (спільна платформа для обміну даними між митними органами, податковими службами, службами контролю якості, фітосанітарними та ветеринарними службами. Це дає

змогу оперативно отримувати та перевіряти необхідну інформацію про товари);

– автоматичний розрахунок митних зборів та податків (використання автоматизованих систем для розрахунку митних платежів на основі класифікації товарів, їх вартості, країни походження та інших параметрів);

2) Посилення контролю за безпекою харчових продуктів. Забезпечення безпеки продовольчих товарів є важливим аспектом митного регулювання. Для цього митні органи повинні співпрацювати з іншими службами, такими як санітарно-епідеміологічний, фітосанітарний та ветеринарний контроль. Ключові елементи:

– інспекції на митному кордоні (перевірка вантажів на відповідність вимогам безпеки (відповідність міжнародним стандартам, вимоги щодо етикетування, сертифікації продукції));

– лабораторні дослідження (проведення необхідних лабораторних тестів на токсичність, наявність шкідливих добавок, пестицидів, антибіотиків, а також на предмет дотримання санітарних норм);

– транспортування та зберігання (введення вимог до умов транспортування та зберігання продовольчих товарів, особливо тих, що швидко псуються (холодильні умови, контроль вологості та температури));

3) Спрощення процедур для суб'єктів зовнішньої торгівлі. Для надійних суб'єктів зовнішньої торгівлі (експортерів та імпортерів) важливо створити умови для прискореного та спрощеного митного оформлення. Це дозволяє знижувати витрати часу та грошей для бізнесу, що сприяє розвитку торгівлі. Ключові елементи:

– програма авторизованих економічних операторів (підприємства, що беруть участь у програмі, отримують певні пільги в оформленні товарів, менше підлягають митним перевіркам, що сприяє прискоренню процесів);

– швидке оформлення для надійних компаній (для підприємств з високим рівнем довіри можуть бути введені скорочені строки митного оформлення та знижені вимоги до документів, що подаються);

– електронні сертифікати та дозволи (автоматизація процесу отримання дозволів на ввезення/вивезення продовольчих товарів і сертифікації товарів дозволяє знизити бюрократичні бар'єри);

4) Міжнародне співробітництво та гармонізація стандартів. Міжнародне співробітництво в митному регулюванні продовольчих товарів дозволяє усунути бар'єри для торгівлі, знизити витрати на контроль та забезпечити відповідність міжнародним вимогам щодо безпеки товарів. Ключові елементи:

– інтеграція в міжнародні угоди та стандарти (гармонізація митних процедур з міжнародними стандартами, наприклад, стандартами Світової організації торгівлі, Міжнародної організації з стандартизації, Світової митної організації);

– двосторонні та багатосторонні угоди (угоди з іншими країнами щодо взаємного визнання митних процедур, обміну інформацією, спільного контролю товарів);

– спільні перевірки та сертифікація (створення спільних митних пунктів для здійснення перевірки товарів, що рухаються між країнами, та забезпечення відповідності національним і міжнародним вимогам);

5) Розвиток інфраструктури митних пунктів пропуску. Митні пункти пропуску є важливим елементом інфраструктури для забезпечення ефективного та безпечного переміщення товарів через митний кордон. Покращення їх технічного оснащення дозволяє скоротити час і витрати на митне оформлення. Ключові елементи:

– модернізація обладнання (встановлення нових скануючих пристроїв для швидкої перевірки вантажів (контейнери, вантажівки), що дозволяє здійснювати контроль без відкриття товарів);

– термінали та зберігання (створення спеціальних терміналів для продовольчих товарів з відповідними умовами для зберігання, зокрема, для швидкопсувних товарів);

– інфраструктурні рішення (оптимізація шляхів для проходу вантажів через кордон, зменшення черг і часу очікування вантажів);

6) Покращення навчання митних працівників. Митники повинні мати високий рівень професіоналізму та знань, що дозволяє їм ефективно здійснювати митний контроль, враховуючи міжнародні стандарти та національне законодавство. Ключові елементи:

– курси підвищення кваліфікації (регулярне навчання митних працівників за новітніми стандартами, технологіями та практиками митного контролю);

– обмін досвідом з іншими країнами (організація стажувань та навчальних програм за кордоном, участь у міжнародних семінарах і конференціях);

– оновлення знань щодо нових ризиків (постійний моніторинг нових загроз (наприклад, щодо контрабанди продовольчих товарів чи використання заборонених добавок));

7) Зниження рівня корупції та підвищення прозорості. Запровадження ефективних механізмів контролю та аудиту в митних органах дозволяє знизити рівень корупції та підвищити довіру до митної служби. Ключові елементи:

– електронні системи моніторингу (використання сучасних технологій для забезпечення прозорості процедур митного оформлення та обробки вантажів);

– регулярні перевірки та аудит (створення системи внутрішнього і зовнішнього аудиту для оцінки ефективності роботи митних органів);

– залучення громадськості (використання відкритих платформ для моніторингу та звітності про митні процеси, доступність інформації для громадськості);

8) Захист прав споживачів і розвиток стандартів етики. Митна служба повинна активно сприяти захисту прав споживачів і забезпеченню етичного поводження з товарними потоками. Ключові елементи:

– транспарентність та доступність інформації (здійснення доступу до інформації про походження товарів, їх сертифікацію та умови транспортування.

– митні розслідування (виявлення порушень прав споживачів, таких як фальсифікація продуктів або порушення стандартів безпеки);

9) Інтеграція з іншими органами державної влади. Зміцнення співпраці митних органів з іншими державними структурами дозволяє більш ефективно виконувати митні процедури та забезпечити дотримання всіх національних і міжнародних норм. Ключові елементи:

– спільні робочі групи (створення міжвідомчих робочих груп для координації дій митних, податкових, екологічних і правоохоронних органів);

– взаємний обмін даними (інтеграція митних баз даних з базами інших органів для швидкої перевірки інформації про товари та осіб).

Всі ці напрямки працюють як єдиний комплекс для створення ефективної та прозорої системи митного регулювання продовольчих товарів. Вони є необхідною умовою для створення сучасної, ефективної митної системи, яка буде сприяти розвитку економіки країни, забезпеченню її конкурентоспроможності на міжнародних ринках та покращенню якості життя громадян через забезпечення безпеки та доступності продовольчих товарів.

Отже, удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів є важливою складовою забезпечення ефективності

зовнішньої торгівлі, підвищення безпеки продукції та дотримання міжнародних стандартів. Запровадження сучасних технологій, таких як автоматизація митних процедур, сприяє значному скороченню часу на оформлення товарів, зниженню адміністративного навантаження та покращенню точності в розрахунках митних зборів. У свою чергу, посилення контролю за безпекою харчових продуктів, співпраця митних органів з фітосанітарними та ветеринарними службами забезпечують захист здоров'я споживачів та екологічну безпеку. Спрощення процедур для надійних суб'єктів зовнішньої торгівлі та гармонізація митних стандартів на міжнародному рівні створюють умови для зростання обсягів міжнародної торгівлі, зменшення корупційних ризиків та підвищення прозорості митних операцій. Розвиток інфраструктури митних пунктів пропуску та постійне навчання митних працівників дозволяють зменшити затримки товарів та забезпечити їх швидке і правильне оформлення.

ВИСНОВОК

У ході дослідження було висвітлено, що митний контроль товарів є важливим елементом митної системи України. Він забезпечує дотримання митних правил і процедур, запобігання контрабанді та іншим порушенням митних правил, захист економічних інтересів України. Митний контроль – це ключова процедура в митному регулюванні та зовнішньоекономічній діяльності країн. Митний контроль являє собою процес, який полягає в перевірці та контролі товарів, які перетинають митний кордон країни. Основною метою митного контролю є забезпечення безпеки країни, викриття незаконної та небезпечної діяльності, а також збільшення податкових та митних надходжень.

Відзначено, що митне регулювання в Україні залишається важливим елементом економічної стабільності, проте війна та глобальні кризи значно впливають на економічну ситуацію. Зменшення обсягів імпорту та скорочення митних надходжень через бойові дії й пільгове оподаткування потребують вдосконалення механізмів контролю та адміністрування. Митні надходження залишаються важливим джерелом доходу бюджету, проте їх зменшення підкреслює необхідність покращення адміністрування митних платежів і боротьби з корупцією. В умовах війни митне регулювання стає ключовим для забезпечення економічної безпеки, а уряд та митні органи повинні оперативно адаптуватися до нових викликів.

Наголошено, що забезпечення ефективності митного контролю має на меті організацію митних органів з іншими державними органами, що здійснюють контроль на державному кордоні, розробка нових систем захисту результатів митного оформлення, удосконалення митних забезпечень та форм їх застосування, підготовку проектів з питань розвитку митної системи, аналіз діючих форм і методів митного контролю,

а також заходів підвищення їх ефективності. У результаті проведення митного контролю за продовольчими товарами забезпечується не лише захист національного ринку від небезпечних та неякісних товарів, а й виконання міжнародних зобов'язань у сфері безпеки харчових продуктів. Цей контроль має важливе значення для підтримки здоров’я громадян, забезпечення належної якості продукції та захисту економічних інтересів країни.

Відзначено, що митні процедури при переміщенні продовольчих товарів через митний кордон України є важливим елементом зовнішньоекономічної діяльності, який забезпечує ефективний контроль за якістю та безпекою товарів. Виконання цих процедур гарантує захист національного ринку, сприяє збереженню здоров’я населення і відповідності вимогам міжнародних стандартів. Особливості транспортування продовольчих товарів різними видами транспорту вимагають детального врахування санітарних, фітосанітарних та інших нормативних вимог, що зумовлює необхідність чіткої координації між митними органами, підприємцями та іншими зацікавленими сторонами.

Окреслено, що провідні країни світу, застосовують різноманітні механізми та інструменти для забезпечення високих стандартів безпеки та якості продовольчих товарів. Вони активно використовують системи електронного митного оформлення, сертифікації та попередніх повідомлень, що значно спрощує та прискорює процес митного контролю. Для України важливим є використання кращих практик зарубіжних країн, адаптація їх підходів до умов національної митної системи, що дозволить покращити рівень контролю за імпортом і експортом продовольчих товарів, підвищити довіру до вітчизняних продуктів і забезпечити високий рівень безпеки для споживачів.

У підсумку відзначено, що удосконалення процесів взаємодії митного регулювання продовольчих товарів є важливою складовою

забезпечення ефективності зовнішньої торгівлі, підвищення безпеки продукції та дотримання міжнародних стандартів. Запровадження сучасних технологій, таких як автоматизація митних процедур, сприяє значному скороченню часу на оформлення товарів, зниженню адміністративного навантаження та покращенню точності в розрахунках митних зборів. У свою чергу, посилення контролю за безпекою харчових продуктів, співпраця митних органів з фітосанітарними та ветеринарними службами забезпечують захист здоров’я споживачів та екологічну безпеку. Спрощення процедур для надійних суб’єктів зовнішньої торгівлі та гармонізація митних стандартів на міжнародному рівні створюють умови для зростання обсягів міжнародної торгівлі, зменшення корупційних ризиків та підвищення прозорості митних операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук Л. М. Теоретико-правові аспекти визначення поняття «митний контроль» в Україні. *Історико-правовий часопис*, *17*(2). 2022. С. 106-111.

2. Була П. В., Кузьмин А. *Діалектика сутності митного контролю.* Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. Вип. 4. С. 11-14.

3. Бутинець Ф. Ф., Драбаніч А. В. Інтегрований облік як засіб управління підприємством. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2016. № 2. С. 12-24.

4. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) від 18.05.1973 р. № 995_643. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/995_643

5. Regulation (EC) № 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 laying down the Community Custom Code (Modernized Customs Code). Official Journal o f European Communities. 2018. L 145. P. 1-67. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008R0450

6. Митний кодекс України від 31.10.2024 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-12#Text (дата звернення 15.10.2024 р.)

7. Кунєв Ю.Д. Митне оформлення і митний контроль: системно-правова модель. *Вісник Академії митної служби України*. Серія «Право». 2009. № 2(3). С. 78–85.

8. Адамів М. Є., Горбаль Н. І., Коць І. І. Роль митної системи у забезпеченні конкурентоспроможності ЄС в умовах сталого розвитку. *Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2021. Vol. 3, numb. 2. С. 272-279.

9. Бурзан О.П., Ситник Н.С. Аналіз ефективності процедур митного контролю. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2017. С. 115-118.

10. Гуцул І.А. Митна політика у фіскальному просторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 10. С. 232-234.

11. Кормич Б. А. Історія розвитку митної справи в Європі: періодизація та основні тенденції. *Lex Portus.* 2016. № 1. С. 51 – 63.

12. Любива В. Ю. Щодо фінансово-правового статусу митних органів. *Митна справа*. 2016. № 6. С. 20–24.

13. Кривіцький В. Б. Вектори вдосконалення митного контролю в Україні у контексті забезпечення фіскальної безпеки держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»,* серія «Економіка», № 11(39). 2018. С. 135-142.

14. Войцешук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики. *Монографія.* Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 438 с.

15. Авраменко Н. Л., Дорошенко Т. М., Матвеєв М. Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава.* 2022. № 1. С. 55-60.

16. Губа М. О. Фактори підвищення ефективності здійснення державної митної справи в Україні. *Дослідження теоретичних аспектів та розробка системи оцінювання ефективності митних процедур*. Хмельницький, 2014. С. 80–81.

17. Актуальні проблеми митного контролю та митного оформлення транспортних засобів при переміщенні через митний кордон України. *Збірник тез науково-практичної інтернет-конференції*. Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи, 2018. 108 с.

18. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право. *Навчально-методичний посібник.* Одеса: Фенікс. 2021. 132 с.

19. Годяк А. І., Ілюшик О. М., Павлович-Сенета Я. П. Митне право України. *Навчальний посібник*. Львів: СПОЛОМ, 2017. 308 с.

20. Мартинюк В. П. Про доцільність використання терміна «митна система держави». *Митна безпека.* Серія: Економіка. 2010. № 2. С. 144-145.

21. Гайджаржи Р. А. Поняття та сутність митної справи україни в умовах євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2024. С. 33-36.

22. Шевчук Л. Проблематика регламентації форм митного контролю в національному законодавстві України. *Area nauki.* 2024. № 1(12). С. 107–115.

23. Дрозд О. Ю. Види митного контролю в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Юриспруденція. 2014 № 11. Том 1. С. 131-132.

24. Шишка Р. Б. Митне право України. *Підручник.* КИЇВ. 2008. 320 с.

25. Ченцов В.В. Митне право України. *Навчальний посібник*. Київ. 2007. 284 с.

26. Захожай К. В., Рудик Н. В., Сивульська Н. М Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди. *Проблеми економіки*, № 1 (59). 2024. С. 112-120.

27. Cafaggi F. Custom and Law in Transnational Commercial Contracts: A Coevolutionary Perspective. *Revista de Derecho Privado*. 2023. № 45. P. 209–240.

28. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 26.12.2024 р. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text (дата звернення 10.01.2025 р.)

29. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення 10.01.2025 р.)

30. Гончаренко І., Дудченко Н., Жук В. Особливості непрямого оподаткування в країнах ЄС. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice.* 2023. № 3 (50). С. 42–51.

31. Державна митна служба України. Статистика Митниці. BI – показники. URL: https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/ratings (дата звернення 10.01.2025 р.)

32. Пояснювальна записка до звіту про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». *Підсумки соціально-економічного розвитку України.* URL: https://mof.gov.ua/uk/currentyearbudgetinformation (дата звернення 15.01.2025 р.)

33. Звіти Державної митної служби України за 2020–2024 рр. *Державна митна служба України*. URL: https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti (дата звернення 15.01.2025 р.)

34. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2018–2022 рр. *Державна митна служба України*. URL: https://data.gov.ua/dataset/zvit_kazna (дата звернення 20.01.2025 р.)

35. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text (дата звернення 20.01.2025 р.)

36. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text (дата звернення 20.01.2025 р.)

37. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення

законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text (дата звернення 20.01.2025 р.)

38. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» від 01.04.2022 р. № 2173-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text (дата звернення 20.01.2025 р.)

39. Конституція України від 01.01.2020 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 10.02.2025 р.)

40. Миколаєць А. П. Особливості механізму організації та проведення митного контролю в системі фінансового контролю України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (11). 2015. С. 84-90.

41. Цвєтков В. Державний контроль: нові погляди на його сутність і призначення. *Управління розвитком.* 2014. № 2(78). С. 257-261.

42. Митний контроль та митне оформлення в морських пунктах пропуску: проблемні аспекти та напрями удосконалення. *Колективна монографія.* Хмельницький, 2020. 236 с.

43. Лист ДМС України від 20.12.2004 № 25/6-9-16/15021-ЕП. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5021342-04#Text (дата звернення 10.02.2025 р.)

44. Лужанська Н. О., Лебідь І. Г., Лебідь Є. М. Системний аналіз забезпечення якості митно-логістичного обслуговування товарів різної номенклатури при виконанні міжнародних перевезень. *Транспортні системи та технології перевезень*, (24). 2023. С. 5–11.

45. Куць Н., Павлова І. Транспортно-митна логістика в міжнародних перевезеннях повоєнної України. *Сучасні технології в машинобудуванні та транспорті*, *2*(23). 2024. С. 134-141.

46. Шевчук О. М. Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: *дис. … на здобуття наук. ступ. докт. філософ.* Харків. 2024. 223 с.

47. Постанова КМУ «Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними» від 24.01.2023 р. № 451. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2012-%D0%BF#Text (дата звернення 10.02.2025 р.)

48. Порядок роботи митних органів при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України від 23.12.2022 р. № z0347-23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0347-23#Text

49. Прокопенко В.В. Виконання митних формальностей при переміщенні товарів через митний кордон України різними видами транспорту. *Монографія.* Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2018. 336 с.

50. Порядок та строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом: затверджений наказом Міністерства фінансів України від 24.09.2024 р. № 629. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-12#Text (дата звернення 15.02.2025 р.)

51. Дудченко В. В., Стеблянко А. В. Поняття та сутність гармонізації митного законодавства у сфері спрощення митних процедур. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів.* Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 111-115.

52. Міжнародна конвенція «Про спрощення і гармонізацію митних процедур» від 18.05.1973 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643.

53. Бережнюк І.Г., Джумурат О.В. Систематизація класифікаційних ознак митних ризиків. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2013. Вип. 4. С. 85-89.

54. Кривіцький В. Митний контроль у протидії ризикам і загрозам митної безпеки України: *дис. ... канд. екон. наук.* Тернопіль, 2019. 232 с.

55. Єдинак Т. Класифікація методів постмитного аудиту. *Вісник Академії митної служби України.* Серія: Економіка. 2009. № 1. С. 88-93.

56. Десятнюк О. М., Харкавий М. О. Новітня парадигма реалізації митного контролю в умовах спрощення митних процедур. *Ефективна економіка*, (3). 2015. URL: https://surl.li/jgdzou

57. Івашова Л.М., Єдинак Т.С., Єдинак В.Ю. Основи митного пост-аудиту. *Навчальний посібник*. Дніпропетровськ : АМСУ, 2011. 200 с.

58. Андрушко А.П. Імплементація іноземного досвіду здійснення митного постаудиту в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління та митне адміністрування.* 2017. № 2(17). С. 214–219.

59. Вакульчик О.М. Формування системи митного аудиту в Україні. *Монографія.* Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. 208 с.

60. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн. *Навчальний посібник.* Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с.

61. Фера-Клемонца О. Ю. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (5). 2018. С. 44-53.

62. Прокопчук В. О. Проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Фінанси, митна та податкова справа: збірник наукових праць студентів*. Випуск 6. 2022. С. 63-66.

63. Гуцул І. Прагматизм митного регулювання споживчого ринку України. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1. С. 237-248.